

Sõjaasjanduse ajakiri

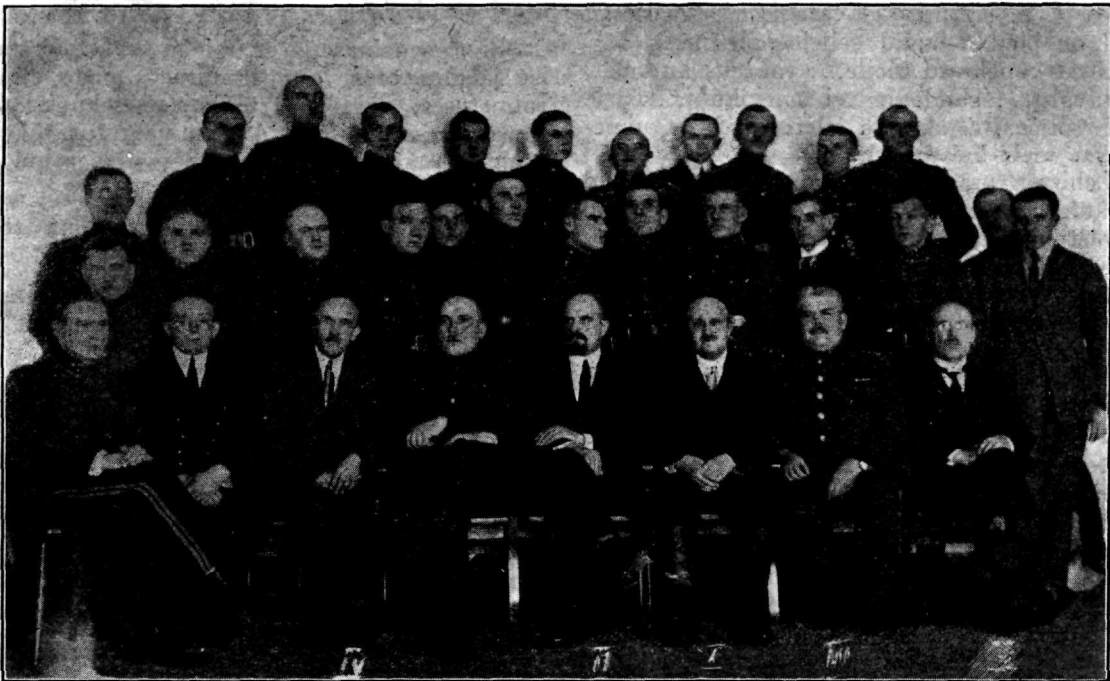
# SÕDUR

№ 52.

Neljapäeval, 24. detsembril 1925.

VII aastakäik.

**KAITSEVÄE KULTUUR-SELGITUSTOO KURSUS ÕPPEREISIL.**  
2.—6. dets. 1925.



**KURSUSLASED ÜHES OMA JUHI JA KAEVANDUSE ADMINISTRATSIOONIGA  
KOHTLA-JÄRVE PÕLEVKIVI KAEVANDUSES.**

I Kaevanduse juhataja ins. MÜÜRISSEPP; II juhataja abi ins. ROSENBERG; III kultuur-selgitustöö  
kursuste ülem kolonel E. LIMBERG; IV õlivabriku juhataja ins. LUTS.

## Pilk „Sõduri“ läinud aasta tegevusse.

Meeldiv on ja pakub lohutust ühtlasi sorida vahel möödunud mälestusi, lastes libiseda mööda silmi eest sündmusi aja merre vaibunud päevilt.

Pilk tagasi minevikku süvendab tuleviku silmapiiri; ajaloo sügavikust sirgunud elupuu suudab kanda välja raskeimaid võitlustorme, sest ta juured on tunginud mullapõue, mida rammutatavad ülelelatud kogemused ja traditsioonid.

Sellepärast ongi saanud kombeks aegajalt teha ristlõikeid mehe minevikutööst, mõne sõnaga karakteriseerides selle iseloomustavaid põhijooni.

Möödunud aasta ukسلäve on soodsaim silmapilk sarnase ülevaate tegemiseks.

Ajakiri üldse ja „Sõdur“ eriti on kahtlemata võrrelda elava olevusega. Mitte paber, trükimust, vaid need aated, tõekspidamised, veened, soovid, tahted, hurjutused, etteheited j. n. e., mis elavate inimeste usinad käed on jäädvustanud sellele paberile.

Need kõnelevad meile... tuliselt, kuumalt, sütitavalt... kandes edasi tulviku põlvedele selle sotsiaalse olevuse elamusi, keda nimeatakse meie kaitsevääks.

Lehitsen praegu neid juba osalt koltunud lehekülgi. Mis siin kõik ei leidu asetatud osavasti igaüks oma kohale!

Elurõõmu, lootusi, unistusi ja unustusi, kahtlust, sügavat kurbust ja leina otsekui nutetaks kaotatud ideaalide pärast, teravat kriitikat, löikavat humoori, nalja, pilget ja omapärast teaduslikku eruditsiooni, eritlusi, vaatlusi, kirjeldusi, vääramata objektiivsust, rahu ja heasoovlikkust kõrvuti tuldpurtskava mõttelennuga, millele läivad olevat kitsad eriteadusliku ajakirja raamid.

Kõik need mõtted, unistused ja soovid on tihedalt seotud meie kaitsevääe elamustega. „Sõduri“ suurim saavutus läinud aastal ongi, et ta on viimaks suutnud tabada õige tooni, mis õigustab tema olemasolu, nimelt, muutes „elupeegliks“ meie kaitsevääle, kus on leidnud reaalse kajastuse tema elusse puutuvad küsimused.

Läinud aasta meie kaitsevääes oli mõjutatud kahe suursündmusega — 1. det. 1924. ja meie „suured Otepää manöövrid“. Mõlemad neist on leidnud mitmekülgse hinnangu „Sõduri“ veergudel.

Ühes sellega meie sõjaajalugu, kasvatuse ja väljaõppe küsimused, tähtsamad päevasündmused — kõigile on jatkunud ruumi meie ainsa ajakirja veergudel!

Kuid see pole veel kõik.

„Sõdur“ on leidnud tee Marokko sõjaväljadele, on tunginud väljamaa õppeasutustesse ja õppeväljadele, et tuua sealt viimseid uudiseid — parimaid, mis suudab üldse anda sõjaasjanduse alal igavesti otsiv inimvaim.

Ühele nähtusele olgu siinkohal juhitud eestkätt tähelepanu, mis on avaldumas eriti viimasel ajal: välismailtki toodud materjalid ei käsitata mitte enam nende eneste pärast, vaid neid püütakse võrrelda meie oludega, vaadelda meie vaatevinklist. See on väärtuslik meetod, mis tuleb kasutada võimalikult sageli, sest ta annab võimaluse korrigeerida oma tööd, teda mõõtes — mujal proovitud masstaabiga.

„Sõduri“ ainelised võimalused ei ole mitte suured. Tema tegevate tööliste arv toimetuses on koguni piiratud. Seda tunnustamisvääriksed on edusammud, mis tehtud lühikese aja jooksul.

Sipelga usinuse ja energiaga peab toimetaja ise jälgima oma vaimusünnitust, mitte ainult toimetuses, vaid ka trükikojas — kuni lõpliku valmissaamiseni. Ainsam väärtus, tähelepanematus ja — lugejal on põhjus rahulolematuse avaldamiseks.

Tuleval aastal „Sõdur“ jätkab oma tööd endises vaimus.

Muidugi, elu ei jää peatuma minutiks, vaid areneb ja edeneb vahetpidamatult — temaga kaasas areneb ka „Sõdur“.

Meie kohus on teda mõjuvalt toetada — vaimliselt ja moraalselt — oma kaastööga, materiaalselt — tema tellimisega.

Meelestagem: „Sõdur“ areneb koos meiega, ta on meie hingeilma kajastus. Ta suudab niivõrra, kui võrra suudame meie ise — see on paegeel, kust võime iga silmapilk vaadelda oma enda vaimlist nägu.

On meie enda teha, kas naeratab siin vastu elujõud, raugematu töötahe ja püüd edasi sammuda — julgelt ja kindlalt, või näeme koltunud ja vaimliselt näribunud, tahetejõuetut inimtüüpi, kes „teenib kroonut“, sest et see temale annab eluülespidamist.

Aasta lävel „Sõdur“ ootab meilt uut elujõudu, uusi aateid — tuleviku jaoks.

Tehtud töö ja nähtud vaeva eest väsimata töölisele aga palju, palju tänu — lugejaskonna nimel.

A. Traksmann.

## Võrdlevaid jooni Prantsuse sõjaväe kasvatusest.

Toimetuse märkus. Kindralstaabi ülema kolonel Reeki poolt on saadetud toimetusele avaldamiseks käesolev artikkel, mille kirjutanud Prantsusmaal õppiv Eesti ohvitser. Artikkel tutvustab meid Prantsuse sõjaväe vaimlise ilmega, näitab selle erinevust meie sõjaväe senisest vaimlisest ilmast, seepärast väärriks ta laialist tähelepanu.

Iga rahva sõjavägi kannab oma erinevuse ilmet, mis välja kasvanud rahva tõulistest iseäraldustest, ajaloolisest arengust, sotsioloogilistest tingimustest ja kogu rahva mõtteilma omapärasusest.

Õppides teiste rahvaste sõjavägesid ainult kuivade õperaamatute kaudu või vaadeldes nende sise-elu mõne määrustiku järele jääb sageli tumedaks see eluline aluspind, millest välja kasvanud reeglid, jääb tumedaks see elav vaim, mis elustab ja õigustab ühe ehk teise nähtuse või traditsiooni olemasolu.

Et mõista praeguse Prantsuse sõjaväe vaimlist erinevuse ilmet, peab tundma selle sõjaväe minevikku, rahva omapärasust ja seda kultuurilist tasapinda, mille vastupeegelduseks sõjavägi, kui kogu rahva enesekaitse instituut. — Tekkinud Prantsuse suure revolutsiooni murrangus kuningriiklikust sõjaväest, kandes Napoleoni sõdadel vabaduse, vendluse ja sarnasuse aateid oma püstitäakidel Euroopa pehkinud mõtteilma, elades üle pärastised reaktioonid ja jälle uued ja uued revolutsioonid, kuni viimaks jõudis praeguse 3. Vabariiklise riigikorralduse, — see oli pikk ja raske arenemistee kogu rahvale, eriti aga sõjaväele. — See areng oli seda raskem, et kõigis neis poliitilistes ja sotsiaalseis murranguis mängis sõjavägi esimesejärgu tähtsusega osa. — Sõjavägi kui reaalne jõud, muutus poliitiliste parteide ihaldusobjektiks ja see oligi põhjuseks, mis kolmandal Vabariiklisel riigikorral 1878 a. Seadusandline Kogu sõjaväe aktiivsest ja passiivsest valimiseõigusest ilma jättis. — See oli peale 1870—71 a. raskete kaotuste ja pettumuste. Siit peale jäeti sõjaväele ainult tema otsekohene suur ülesanne „défense nationale“ ja siit peale algab Prantsuse sõjaväe reorganiseerimine, kus pühendatakse kogu jõud ainult sõjaväe kasvatuse ja õpetuse tööle. — Prantsuse sõjaväe kõrgeväärtuslik moraal, mis tekkinud vanul revolutsiooni traditsioonel, sõdurkonna ja ohvitserkonna vastastikune usaldus ja üksteise mõistmine, ohvitser-korpuse homogeensus (ühtlus) ja vaba vaim — need olid aluseks, mis tegid Prantsuse sõjaväe kõrgeväärtuslikuks ilmasõja lahingväljal.

Prantslased näevad sõjaväes kogu rahva tahtejõu ja võimete kehastust. Sõjaväe distsipliin on ainult teisend tsiviil elu distsipliinist. Sõjaväkke tulles jääb prantslane esimeses järjekorras ikka prantsuse kodanikuks.

Meie mäletame, kuis endises Vene sõjaväe teenistuses püüti maha viilida sõdurilt kõik mis vene „мужик'ut“ meelde tuletas. Kasarmipiiratud okastraataiaga, oli sünonüüm vangimajale. — Prantslased õpetavad, et sõjavägi ei tohi iialgi kaotada kontakti rahvaga. Sõdur on tulnud rahvast ja läheb varsti jälle rahvasse. Ja sõjaajal — eks ole rahvas see, kust sõjavägi ammutab kogu oma elujõu. Mida lähem see sugulus ja side rahva ja sõjaväe vahel — seda parem. Prantslased tõendavad veel enam: et saada head sõjaväge, tarvis kasvatada kogu rahvast. Heast kodanikust saab ka hea sõdur. — Sõjaväe kasvatustuleb kasarmu kitsaste seinte vahelt välja viia. Väeteenistuse eelne õpeperiood on noorsoo kasvatuse üleriiklise korraldusena läbi viidud. Keskkooli õpeprogrammis on sõjaväe ettevalmistusel oma osa. — Ja kõik see ettevalmistus ei ole ainult selleks, et kodanikul pärastises väeteenistuses „kergem oleks ja lühem aeg teenida tuleks“. Mitte ainult seda. Nii õpetatakse rahvast arusaama, mõistma ja armastama sõjaväeteenistust, kui paratamatut ja tähtsat osa kodaniku kasvatusest. — Ajalugu ei tunne enam keisrite ja kuningate sõjavägesid, kes sõdima läksid sõjaväele eneseteadmata põhjusel ja teadmata sihi eest. Niisuguste sõdade ajajärk on möödas. Meie aeg tunneb rahvaste sõdasid, kogu rahva eluliste huvide kaitseks ja kogu rahva osavõttel.

Meil Eestis tuleb vist kaua võidelda selle „hiina-müüri“ pärast, mis Venest laenatuna püsib rahva ja sõjaväe vahel.

Esimese järgu tähtsusega ülesanne Prantsuse sõjaväes on juhtide ettevalmistus. Prantslased õpetavad, et „ei ole halba sõjaväge, on ainult halvad juhid“. — Häade juhtide valik on väike. — On vähe inimesi, kes oskavad sõna kuulda, kuid veel vähem neid, kes oskavad juhtida. Kogu sõjaväge juhtiva personaali päämine hool ja mure näib olevat, kasvatada häid juhte. Prantslased ei vaata väejuhi ettevalmistuse peale nagu meil, kus ettevalmistus algab sõjakooli sisseastumisel ja lõpeb selle lõpetamisel. Ei. Sõjakool on ainult lühike instants väejuhi ettevalmistuses. Väeosa vanema ohvitserkonna hool ja mure on see, et valitseks huvi ja töö vaim väeosas, kus alles aegamööda arenevad, kasvavad ja õpivad noored sõjakoolist tulnud ohvitserid. — Ja vanemate väejuhtide teadmiste värskenda-

mise eest hoolitseb kõrgem juhatus. See on kõikide kohta maksev, kuni diviisi kindraliteni. — Need paarikuulised taktikalised harjutused, mis viimastele korraldatakse ei ole ainult selleks, et tulla kokku „teed jooma ja anektoote rääkima“. — Ei. Siin tehakse tõsisid tööd ja ei imestata sugugi, kui mõni aeg hiljem mõni kõrgem väejuht on „jäädavalt puhkusele lubatud täie pensioniga“. — Arenev sõjateadus on temast üle kasvanud, tema aeg on minna ja noorematele teed anda. See on ühtluse ja õigluse mõõdupuu, mis valitseb Prantsuse sõjaväes, kus ei ole erandeid ei noorematele ei vanematele. Ainult aukraad ei tähenda siin veel midagi. Siin nõutakse teadmisi ja oskust. See ühetaolsus teeb teenistuse meeldivaks, kus kõik töötavad ühe suure eesmärgi sihis ja kõik on üheõiguslised seaduse ees.

Prantsuse väejuhi kasvatuses ei unustata üht lihtsat algtõde, et iga astme väejuht on kõige esiteks inimeste juht. Et aga inimesi juhtida olgu see rahuaja töös, või lahingvälja raskustes, on tarvis tunda seda, keda juhita kse. On tarvis ligidat kontakti oma alluvatega. Kuid selle kõigi juures ei unustata, et juht oma personaliteediga, oma oskustega ja vilumustega juhitavate tasapinnast peab palju kõrgemal seisma. On ammu möödunud aeg, kus ohvitseri aukraad ja läikiv munder pidi kinni katma oskuse puuduse ja mõistmatuse.

Prantsuse vanemil väejuhtidel on eriti palju teenistuse takti, mis on esimeseks nõudeks, et terve ohvitserkond, nooremad ja vanemad, liituks üheks perekas.

Kui kõrgema sõjakooli ülem — kindral — sõbralikult ja südamliselt ühe või teise noorema ohvitseriga räägib, siis ei tundu see sugugi „nagu oleks Zeus Olümpia mäelt alla tulnud“. Ei ole selles ka midagi Vene „Panibratstwo“ taolist. Ei. Siin räägitakse, nagu inimene inimesega. Uskuge, mu härrad, et on tarvis suurt teenistuse taktitunnet, et mõista olla ja jääda igasuguses olukorras ainult inimeseks. Prantslased mõistavad seda, vaatamata oma teenistuse staashile ja aukraadile.

Sõjaväe kasvatus ja kaitseväge teenistuse algnõudeks on prantslastel julguse kasvatus (courage). Prantslased lähevad välja sellest lihtsast algtõdest: et inimene julgelt tegutsema õpiks, tuleb teda julgelt mõtlema õpetada. Ainult mõttele järgneb julge tegu. Mitte see ei ole igakord ori, kes kätest ja jalust seotud, vaid sageli ennem see, kelle mõte orjalikult araks tehtud. Julge inimese sõnad ja teod peavad matemaatilise täpsusega vastama tema nõuetele. Aravereline inimene ehk poolori tegutseb alati oma parema

tundmise ja teadmise vastu, üteldes seal „ei“, kus mõtleb „ja“.

Prantslased on aastatuhandete jooksul olnud vaba rahvas. Nemad ei tunne orjapõlve, mille jäänuseid meie aja rahva-põlv kõntsana kaasas kannab. „On tarvis mitu inimpõlve, ennem kui väljasureb meie käesolev orjapõlve generatsioon“. (J. Luiga, „Vabadusvõitlus 1343 a.“).

See teenistuse takt ja julguse vaim baseeruvad üld-distsipliini alusele.

Prantslased teevad aga vahet passiivse ja aktiivse distsipliini pahal.

Esimene oleks orjalik täht-täheline käsutäitmine, mis ei tohtivat ialgi aset leida Prantsuse sõjaväes.

Prantslased eelistavad aktiivset distsipliini. See on: käsusaaja peab esiteks arusaama käsumõttest, ja vastavalt olukorrale ja oma tegevusvõimetele seda teostama laial initsiatiivi alusel.

Tähtis on mõte, mitte täht-täheline kinnipidamine. — See põhimõte on maksev lahingolukorras ja rahuaja kasvatuses töös.

Prantsuse ohvitser on esimeses järjekorras patrioot. Patriotismi ei saa aga sõjaväes õpetada mõne eriaainena. Patriotism on iga riigikodaniku põhitunne, mis imbub kodanikku juba ema hällilaulust alates, mida täiendab kool, süvendab seltskond ja karastab sõjavägi.

Hariliku kodaniku igapäine elu on sageli kitsas oma tunde-elu ja huvide poolest. Päev järgneb päevale ühetooniliselt ja vähe leidub juhust, mis välja viiks inimese hallist igapäisusest. Mis inimene tõsiselt on, seda näitab aga hädaoht.

Sarnaseks hädaohuks, kogu rahva võimete koguprooviks on inimsoo suurim nuhtlus — sõda!

Meie aja lahingväli nõuab kodanik-sõdurilt määratud jõupingutust, mida toetab tahe ja eksalteerib patriotism. On tarvis suurt aadet, mis väärrib, et tema eest surra. Lahingvälja raskustes selgub siis terve rahva vastupidavus ja võime. — Siin selgub ka sageli, et harilikust vaiksest kodanikust on saanud kangelane, kuna hoopeljal nii mõnigi kord süda saapa särde langeb.

Prantsuse sõjaväe kasvatajad väidavad, et lahingvälja raskustes väljendub kogu raassi (tõu) väärtus.

Rahvad võivad kultuuriliselt suuri ja kiireid edusamme teha, kuid tunnete elu muutub tigusammul. Siin on rahvad sageli seda sama, mis nad olid aasta tuhandete eest. Lahingväljal, kus otsustatakse terve rahva saatus, seal

pudeneb rahvalt kõik aastasadadelt omandatud õhuke kultuuri kord ja siin esineb see algimene, kes oli kauges minevikus.

Sarnastel rahva saatust otsustavail päivil räägib „eesiisade vaim“, mis laavana purskab inimhingede sügavustest ja mis rahva kollektiviteedis muutub jõuks, võimsaks murdma ahelaid.

Ja üks olnud ka meie Vabadussõda sarnaseks kogu rahva ürgjõu avalduseks.

Rahva patriotismi, kui kodaniku põhitunde õhutuseks on alati tarvis ideelist ainet, mille algniidid ulatavad rahva minevikku.

On tarvis sõdurite patriotismi õhutuseks näidata sarnaste sündmuste peale, mis olid kogu rahva pöördepunktiks.

On vastuvaidlematu, et meil on selleks Vabadussõda. Kuid kuidas ja kui palju õpetatakse seda ainet, tõendab kõigile tuttav juhus 1921 a., kus kindral Vannovsky ohvitseride kursustel tõendas: „Teie vabadussõda, see oli „mustlaste“ sõda“. — Ometegi lõi see mustlaste sõda riigi, milles V. ja palju teisi Vene pagulasi leidsid omale sooja pesa.

Ka meie sõjaväe kasvatus olgu esimeses järjekorras inimestele, kellel enestel usku

meie riigi olemasolusse ja kelle lõomav patriotism elustaks kõiki õpeaineid.

See on esimene aksioom kõigi sõjavägede kasvatuses; ta olgu ka meil.

Ja Teie, mu lahingvälja sõbrad, kelledega käsikäes võitlesime Vabadussõja raskemal päevil, kodumaa lumistel väljul, Koiva kallastel, Võnnu all ja Riia väravail, üle Veliikaja Pihkva taga ja pakases talve külmas Naroova kallastel. — Ma kujutan Teid siit kaugelt vaadatuna ette noorseppadena meie kaitseväe kasvatuses ääsi leegis, mida õhutate meie kodumaa vähemas ja suuremas garnisonis üle maa.

Mu ainukene soov Teile!

Õhutage leeki, et lõomaks loit, mis hävitaks meie kaitseväest need pahed, mis mineviku jäänusena püsinud ja hiljem vargsi sisse hiilnud!

Õhutage leeki, et kaoks orjaaja pärandus — araveresus meie mõttest, meelest ja tööst. Meie kaitseväge olgu julgete kodu!

Õhutage leeki, mille ääsi-tule kuumusel taome paremat terast meie väikese kodu kaitseks!

A. J.

Pariis, dets. 1925.

## Merejõudude VII aastapäeva puhul.

(22. XII. 1918—25).

Seitse aastat on möödunud, kus meie kaitseväe koosseisus on kodumaa rannakaitse ja merekaitse teostajaks ja valvajaks olnud meie merejõud.

Peale ilmasõda on Läänemere ühes teiste põliste mereriikide sõjalippude kõrval tekkinud rida uusi, millest kõige tugevamana on seni osutunud Eesti sini-must-valge.

Seitse aastat on merejõudude organiseerimiseks lühikene iga. Meresõja ajalugu näitab, et selleks on vajatud ka kõrge kultuuri meremail aastakümneid. Eriti nüüdisaja meresõja tehnika kõrge arengu juures nõuab noorel mereriigil põhjapanevat hiigla tööd — merejõudude organiseerimise alal.

Vaadeldes Eesti merejõudude organiseerimist Vabadussõja päevil, peame tunnustama seda suurt jõupingutust, mis seal läbi viidi ja seda võidi ja suudeti läbi viia raudse tahtejõu ja tulisema isamaalase — admiral Pitka eeskujul, keda võime võrrelda Hollandi esimese admiral Rüteriga.

Ühes meie kaitseväe loomisega 1917 a. kerkib ka esimene idee mõnda sõjalaeva eestlastega komplekteerida. See aga ei õnnestu. Juba Saksa okupatsiooni ajal moodustub esimene mereväe osa — Mereväe osakond ja hiljem — peale Saksa okupatsiooni võimu langemist — Mereväe Valitsus, kes algab ka organiseerimistööd.

Admiral Pitka organiseerimistöö etteotsa asumine annab uut hoogu ja noore riigi esimestel valupäevadel, kui vaenlane pealinna väravate ees, suudetakse siiski niikaugemale, et teostub 23. detsembril 1918. esimene dessant-demonstratsioon vaenlase seljataga Kundas.

Sellele kiiresti järgnevad üksteisele dessant-opeeratsioonid mere poolt nõrgestavad vaenlase peale-

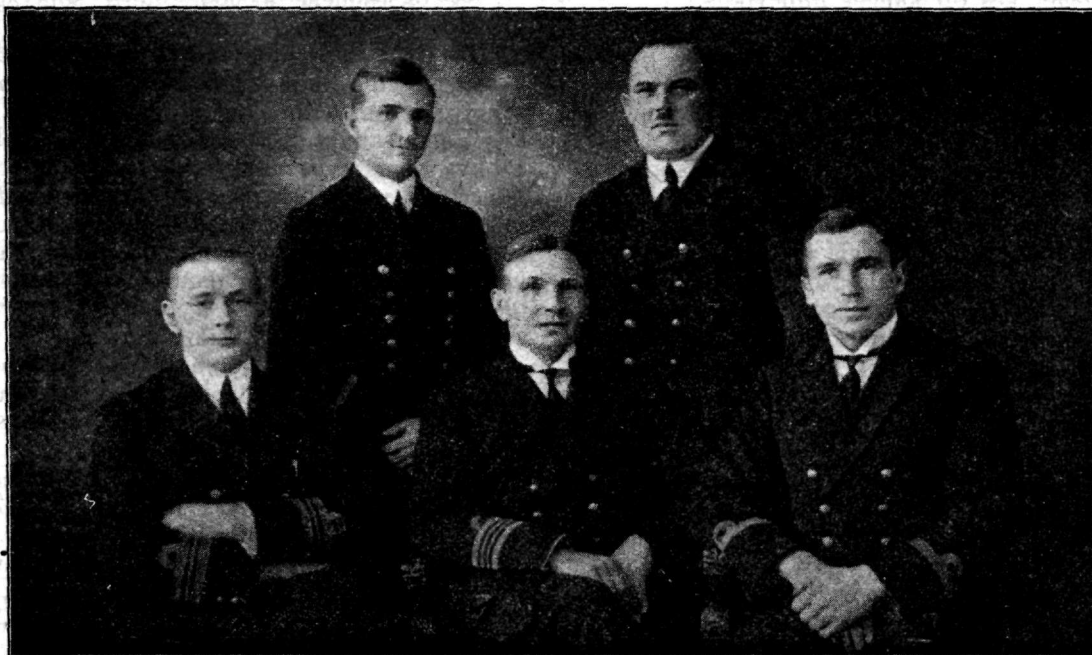
tungi ja meie vahvad maaväeosad asuvad Soome vabatahtlikkude toetusel pealetungile.



*Meriväe-kapten H. Salza.  
Merejõudude juhataja.*

Põhjapaneva tähtsusega on juba dessant 8. jaanuaril 1919 a. Loksal, millele järgneb meie peale-

## Merijõudude 7. aastapäeva puhul 22. XII. 1925.



Merijõudude Spordi ühiskonna juhatas.

1. Esimees kapten-major V. Martson. 2. Abiesimees van.-leitn. G. Lagus. 3. Sekretär ins. meh. n.-leitn. V. Köpp. 4. Laekahoidja Sv. am. E. Metsapa. 5. Meriväe Spordi instruktor Mer. n.-leitn. A. Treumund.

tungiva maaväega ühinemine. Sellele järgnev sama-sugune operatsioon Kunda all 11. jaanuaril viib vaenlase juba kiirele taganemisele.

Viimne hoop Narva all 17. ja 18. jaanuaril paiskab vaenlase üle Naroova ja vabastab Põhja-Eesti maaala vaenlastest.

Hiljem näeme mereväelasi ka Petseri väerindel maaväele abiks sel ajal, kus jääolud ei võimalda merel opereerida.

Peale suurelatuslise kavatsuse Heinaste all mai algul näeme varsti sõjalaevastiku dessant-operatsioone idapool meie piiri — Luuga jõesuus ja Kaporje lahes.

Juunis 1919 a. tabab sõjalaevastikku ka tegevus Landeswehri vastu Riia lahes. Stigisel leiame sõjalaevastiku Kaporje lahes opereerimas, kus toetab pealetungi Peterburile. Näeme meie vahvaid merekaitsjaid võitluses tugevate rannakindlustega ja vaenlase laevadega.

Ka sisevetel tegutseb sama edukalt meie merejõudude osa, valitsedes täiesti Peipsit.

Pealinna lahe suus on korda seatud venelaste poolt enne taandumist hävitatud patareid. Meie veteala ilmasõja päevilt täitunud arvuta miiniväljuist — vabastavad traalerid. See on linnulennuline ülevaade Vabadussõja päevilt.

Lõppes sõda ja järgnevad rahuaastad seadsid uued ülesanded ja kohustused.

Viis rahuaastat on leidnud meie merejõudu kindlalt ülesehitamise töös.

Meie määratu lahtine rannik nõuab kindlat kaitsekorraldust ja selle teostamine nõuab ka merejõududel joonduda nüüdisaja merisõja tehnika kiire tõusuga. Jõudumööda on seda teostatud, ei ole mitte see sündinud ainult materjaalosas, vaid ka isiklise koosseisu tehnilise oskuspinna tõstmisega on suudetud meie merejõudude sõja-tehnilist seisukorda meie kitsas olukorras haripunktile viia.

Kuid jääb veel hulk tööd, olemasolevaid saavutusi tuleb süvendada, tuleb isiklist koosseisu arendada rahvuslase aate alusel, tuleb sisendada neile veendumus meie jõu, meie rahva ja tuleviku sisse. Rahvuslises vaimus tugev ja sisemiselt kompaktne isiklik koosseis võib ka nõrgemal sõjalaevadel tugevama vaenlasega vääriliselt võidelda, milleks meil eeskujuks rida sündmusi meresõja ajalooast ka selle hiljemas ajajärgus — meie Vabadussõda.

Jäädes selles veendumuses ja ühtlasi töötades kõige kindlalt kontaktis meie kaitseväge teiste väelikega meie ühise pühama ülesande — kodumaa kaitse alal, kindlustame omale tuleviku ja vabaduse.

Lgs.

## Vanade eestlaste meriasjandus.

(Katkeid loengust).

1. Allikad. Teated vanade eestlaste merisõitude kohta on puudulikud ja liig vähe uuritud, et võiks endale midagi täiesti kindlat ette kujutada. Ainult võrreldes Läti Hindreku kroonikat ja teisi 13. aastasaja ajaloolisi kirjutusi nende teadetega, mis normannide ja teiste Baltimere rahvaste kohta olemas, võib saada umbkaudse pildi vanade eestlaste meriasjandusest.

Minu loeng on peasjalikult järgmistele allikatele põhjendatud:

1. Holzmayer. Das Kriegswesen der alten Oeseler. Trükitud Kuresaares 1867 a.
2. André Theunissen. Le navire Viking. Revue Maritime 1925. Nr. 61 ja 62.
2. Merisõitude iseloom. Kahjuks pole kumbki töö meriväe ohvitseride, isegi mitte merimeeste kirjutatud, mille tõttu meriväe ohvitser just seda ei leia, mida tahaks leida. Esimese raamatu autor on olnud saksa ja ladina keelte õpetaja Kuresaare Saksa gümnaasiumis ja teise — Prantsuse meriministeeriumi kunstnik.

Kõige vanemates normannide saagades, mis leiti Islandi saarelt (normannid leidsid Islandi saare umbes 860 aastal) on jutt Eysysseli elanikest kui tuntud kardetavaist meriröövleist. Holzmayer seletab Eysysseli sõna etimoloogiat (Islandi keeles tähendab ey — saart ja syssel — maakonda) ja tuleb otsusele, et selle sõna all tuleb mõista mitte ainult Saaremaad (Oesel), vaid kogu mannermaast läänepool asuvat saarestikku, ühes arvatud ka osa mannermaast, nimelt umbes praegune Läänemaa. Oma arvamist põhjendab Holzmayer ka mitmesuguste 13. aastasaja kroonikates leiduvate faktidega, mis näitavad, et ka 13. aastasaja algul sellel Vana-Eesti osal on oma eraldi organisatsioon olnud. See oletus näib olevat minule väga tõenäollik, sest kui eestlased meie praegusele kodumaale tulid, on täiesti loomulik, et just need harud, mis asusid Skandinaaviale kõige ligemal, nendega ka kõige rohkem kokku puutudes omandasid mitmed nende kombed.

Arvatakse, et normannid olid harjunud peasjalikult piki randa sõitma ja et nende sõidutee läks idarannas asuvaisse riikidesse läbi Ahvenamaa saarestiku ja Soome skääride, kust pöörasid umbes Hangö kohal lõunapoolse Muhu väina. Sellega võisid Saaremaa, Hiiumaa ja teiste saarte elanikkudel arusaadavatel põhjustel ühised huvid tekkida oma kodumaa kaitseks normannide vastu.

Minu loengus tuleb edaspidi saarlaste nimetuse all mõista kogu Eesti lääne-saarestiku ja Läänemaa elanikke.

Mis põhjustas normannide sõjakäigud või õigem röövkäigud, ei ole selge. Nad algavad umbes VIII aastasajal ja lõppevad XII aastasajal. Haubandusega igatahes mingisugust tegemist siin ei olnud; ainukene eesmärk oli hea sõjasaak.

Sarnastest röövkäikudest Eestisse jutustatakse saagades kaunis palju. Nii käisid X aastasaja lõpul Gunnar von Hlidarende ja Kolskegg Rafalas (Tallinas) ja Eysysselis, 1000 aasta ümber Erik Jarl Rootsi Eysysselis ja umbes 1008 aastal püha Olev jällegi Eysysselis jae.

Loomulikult käisid ka vanad eestlased vastu- ja takk Skandinaaviat röövimas. Kes esimesena peale hakkas, on muidugi raske otustada. Kõige tõenäollikum on, et mõlemad pooled iseseisvalt peale hakkasid ja pärast edasi röövisid juba kättemaksmise ettekäändel.

3. Normanni laevade kirjeldus. Normannide laevadest saame kaunis täpse ettekujutuse,

sest normannidel oli kolme omi kuningaid ühes laevadega matta. Laev tõmmati kaldale ja tehti eraldi kajutitaoline ehitus laiba jaoks. Peale matmistereemoniid kaeti laev mullaga ja kividega nii et haua kohta tekkis suur kungas. Sarnaseid laevu on iseäranis Norras kaunis palju leitud. Theunissen toob nende kohta järgmise tabeli:

Leitud laevade arv.	Laeva pikkus meetrites.	Aerude arv.
5	8,5 kuni 10,5	10
12	6,5 „ 8	8
12	5,5 „ 6,5	6
11	5,5 ja vähem	4

Ei näi tõenäollik olevat, et normannid sarnaste väikeste laevadega sõitsid kuni Gröönimaani. Sellesks tarvitasid nad kahtlemata mitu korda suuremaid laevu, millede leidmisest Theunissen ka jutustab, kuid arusaamatul põhjusil tabelisse ta neid ei mahuta.

On süiski teada, et normannid juba IX aastasajal Ameerikas ja Gröönimaal käisid, tehes väga kaugeleulatavaid sõitusid. Ainult kahte laeva kirjeldab Theunissen põhjalikumalt. Need on mõlemad Christiania lahesüles leitud ja nende andmed on järgmised:

	Gogstad'is leitud laev.	Oseberg'is 1903—04 a. leitud laev.
Pikkus meetrites . . . . .	125,4	21,5
Laius „ . . . . .	5,45	5
Kõrgus „ . . . . .	2	1,6
Aerude arv . . . . .	32	30
Kaarte arv . . . . .	18	—
Veeväljasurve, arvesse võttes koefitsienti —0,5	94 tn	54
Parda kõrgus veeliinist Theunisseni andmetel . . . . .	60 cm	54 tn

Mõlemad ülalkirjeldatud laevad on ehitatud tampepuust. Gogstadi laeval on 32 planku, 16 igal pardal. Plankude laius — 26 cm ja paksus — 2,5 cm. Plangud on üksteisega kinnitatud rauast neetidega, millede vahe on 15—20 cm. Huvitav on plankude kinnitusviis kaarte. Nimelt oli parda plankudel kaarte kohal kahekordne paksus. Kaartest ja plankudest olid augud läbi puuritud, milledest 5 kuni 6 mm paksune nõör läbi käis, millega plangud kaarte külge kinnitatud. Osebergi laeval on need nõõrid valaskala luust. Kahjuks puuduvad Theunisseni kirjelduses andmed piitide kinnitusviisist parraste ja kaarte külge.

Holzmayer võrdleb suuruselt saarlaste sõjalaevu 1867 aastal Saaremaal tarvitusel olevate purjelaevadega, millede kandejõudu tema arvestab 15 laeva koormaga, mis vastaks umbes 30 tonnile ja 45 tonni veeväljasurvele. Tähendab, vanade eestlaste sõjalaevad peaks seega umbes Gogstad'i ja Oseberg'i laevade taolised olema.

Saarlaste sõjalaeva meeskond oli Läti Hindreku andmetel 1203 a. lahingus Wisby juures 30 meest suur.

Kuna raske arvata, et meeskond sõitis ainult ühes vahetuses, tuleb oletada, et harilikel Eesti sõjalaeval umbes 10 kuni 16 aeru oli.

Väidet, et vanadel eestlastel eriline tüüp sõjalaevu oli, kinnitab veel asjaolu, et kronistid mõnikord „teistest“ ehk „väiksematest“ laevadest räägivad ja neid nimetavad liburnae (kroonikad on ladina keeles kirjutatud).

Kokkuvõttes tuleb otsusele jõuda, et vanadel eestlastel olid eraldi sõjalaevad, millede suurus ulatas kuni 45 tonnini (veeväljasurve). Nende laevade liikumapanevaks peajõuks oli puri, aerud kujutasid abi jõudu, mis tegi neid tuulest vähem olenevaks.

4. **Relvastus.** Laevade relvastuse kohta on õige vähe rääkida, sest nagu üldse sõulaevastiku aja järgul, oli ka vikerlaste laevade vahel lahingu otsustavaks momendiks käsitsivõitlus, kus tarvitati samu relvu mis maalgi. Igatahes ei kõnele Läti Hindrek 1203 a. Wisbylahinguski midagi mingisugustest loopimis-masinatest. Alles 1215 aastal tarvitati juba laevades ballistitaolist kiviloopimise masinat; tähendab masinat, mis kangi põhimõttele rajatud. Käsirelvad olid eestlastel väga algelised, sest kronistid, jutustades mõne lahingu tagajärgedest venelastega ehk mõne teise rahvaga, annavad alati sõjasaaki arvestades ka sõjariistade arvu, kuid lahingukirjeldustes eestlaste vastu ei leidu sõjasaagi hulgas sõjariistu. Sarnane nähtus on seletatav sellega, et vanadel eestlastel tuli rauda väljamaalt sisse vedada, mille tõttu seda vähe oli ja sõjariistade valmistamiseks suuremal arvul ei jatkunud. Igatahes jutustab saaga kuningas Ingvar'i sõjakäigust Eestises ainult kivirelvadest (VI aastasadada). Raudrelvad tulevad ilmsiks umbes VIII aastasadajal, kuid veel 1266 aastal jutustatakse kivirelvadest, mis näitab, et need veel tol ajal kadunud polnud.

Kõige vanemaks relvaks oli igatahes nui. 13-dal aastasadajal olid tarvitusel käsivibud, poolkuud (poollekuu taoline kirves pika varre otsas), kirved, karuodad, mõõgad, niud ja viskodad. Viimased, s. o. viskodad on arvatavasti tähtsamad relvad olnud. Mõõke oli eestlastel nähtavasti vähe, sest mõned ajalooürijad — sakslased — kahtlevad, kas eestlastel neid üldse oligi. Kilbid olid nähtavasti puust. *Aru-saadav, et sarnase nõrga relvastusega vanadel eestlastel väga raske oli orduüritelite vastu panna, kes olid mõõkadega ja raudriietega varustatud ning sõjapidamises väga vilunud. Vahvuse puudusega siin igatahes tegemist ei olnud, sest kronist nimetab saarlasi tihti „uhketeks paganateks“ ja peaaegu alati, igatahes vähemalt merilahingutes, on eestlased need, kes alustavad esimestena pealetungi.*

Puht merirelvade hulka kuuluvad veel tuleparved, milliseid saarlased tarvitasid 1215 aastal Uues sadamas (arvatavasti kusagil Hiiumaa lõunarannal). Neid tuleparvi oli kolm ja nad olid järgmiselt ehitatud: suurtest puudest valmistatud parvele olid loomarasvaga (pingneum animalium) sisseääritud puud asetatud, mis õige hästi põlevad. Kronisti järele olla tuli kõrgem olnud, kui kõik kaubalaevad ja üle Saksa laevade teki leegitsenud.

5. **Sõjalaevastiku organisatsioon.** Vanadel saarlastel, nagu eelpoolgi öeldud, oli kahtlemata oma meriorganisatsioon. Peab arvama, et see organisatsioon kujunes just normannide röövkäikude tõttu. On ju täiesti loomulik, et rahvas, kes mere poolt röövkäikude hädaohu all on, selle vastu tarvitusele võtab mingisuguseid kaitseseabinõusid. Et sarnast jõudude koondamist kiires korras läbi viia, pidi ka side hästi organiseeritud olema.

Kui 1215 aastal Saksa laevad palverändajatega Uude sadamasse sattusid, oli järgmisel hommikul niipalju Eesti laevu kohal (kronist nimetab neid röövlaevadeks), et „meri nende suure arvuga kaetud oli“. Holzmayer'i arvamine järele olla see sellega seletatav, et sõjalaevad kusagil sadamas sõiduväljaks seisis. Ka selle sadama asupaiga kohta toob ta andmeid. Nimelt on ühes 1254 a. dokumendis jutt sadamast „portus Sottesatkema“. Kahes teises dokumendis nimetatakse seda kohta juba õigemini — Sottesattena. Kahtlemata on siin eestikeelse sõnaga sõjasaadam tegemist, millest järeldub, et saarlastel eraldi sõjasaadam oli, mille asupaigaks nende

samadokumentide põhjal suure kivi (magnus lapis) ligidal, missugust rahvas Holzmayer'i andmetel Porrimäeks nimetab ja mis asub Matsalu lahe suus, lahe lõunarannal Saastma ligidal. (Joon. nr. 1.) On olemas arvamine, et see suur kividehunnik olla Rootsi kuninga Ingvar'i ausammas, kes käis VII aastasadajal Matsalu lahes.

Et vanadel saarlastel mannermaal mingisugune organisatsioon oli, tõendab see asjaolu, et daanlased tegutsesid saarlaste üle võidusaamiseks just mannermaal, näiteks Lihulas.

Mis puutub Saaremaasse enesesse, siis on huvitav Põide maalinna organisatsioon. (Joon. nr. 2.) Nimelt on Põide õigeusu kiriku lähedal üks kungas, mida Tornimäeks nimetakse. Holzmayer'i arvamisest asus siin vahitorn, mis võimaldas väikest väina valvata. On väga tõenäolik, et just väike väin on vanal ajal suurema tähtsusega farwaater olnud, mida kinnitab ka kindlus, nimelt Muhu maalinn, mis asub väikese väina idarannas Linnuse ligidal. Võib ette kujutada, kuidas vanad saarlased vahisignalistidena järgimööda selles tornis seisis ja valvasid, et mõni vaenlane ootamatult ei saaks neile kallale tulla.

Vanade saarlaste sõjakust näitab kõige paremini järgmine saarlaste sõjakäikude ja sõdade nimestik, mis Läti Hindreku kroonika põhjal kokku seatud.

1. 1203 a. sõjakäik Daanimaaale.
2. 1204 a. kokkupõrge Saksa laevadega Eesti rannal.
3. 1206 a. Daani kuninga Valdemari sõjakäik Saaremaale.
4. 1211 a. sõjakäik Toreida alla.
5. 1215 a. mõned saarlaste laevad Aa jõesuus.
6. 1215 a. sõjakäik Dütina jõkke ja selle sulgemine.
7. 1215 a. Saksa laevade sissepiiramine Uues sadamas.
8. 1216 a. sakslased tulevad Saaremaale.
9. 1217 a. (talvel) sõjakäik Salatsi jõkke kuni Burtneki järveni (Holzmayer nimetab seda järve Astijärveks).
10. 1217 a. (talvel) Otepää piiramine ühes venelastega.
11. 1217 a. sõjakäik Metsepole'sse. (Nüüdne Salatsi jõe piirkond.)
12. 1218 a. sõjakäik Dütina jõkke.
13. 1220 a. saarlased võidavad rootslasi ja vallutavad Lihula lossi.
14. 1220 a. kättemaksmise sõjakäik Jerve'sse (on kirjutatud Holzmayer'i ortograafia järele). (Nüüdne Järvamaa.)
15. 1221 a. saarlased Tallinna all.
16. 1222 a. Daani lossi piiramine ja hävitamine Saaremaal.
17. 1223 a. saarlased ühes teiste eestlastega võtavad osa Tallinna piiramisest.
18. 1223 a. (sügisel) saarlased ühes venelastega piiravad Tallinat.
19. 1226 a. sõjakäik Rootsi.
20. 1227 a. saarlaste viimased võitlused oma vabanduse eest Saaremaal.

On selge, et saarlastel pidi hästi väljaarenenud sõjaline organisatsioon olema, et 25 aasta jooksul 20 operatsiooni ette võtta. Mõnedest operatsioonidest võtsid kaunis suurearvulised väed osa. Nii oli Toreida all 13 000 saarlast ja Otepää all umbes 10 000.

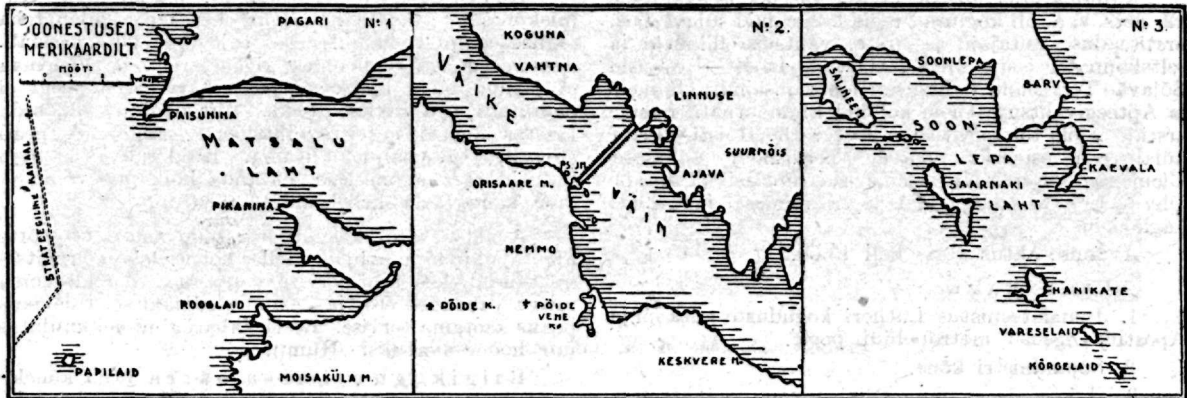
6. **Taktika.** Saarlased seadsid enda laevad lahingu ajal rindrivi, mis sellega seletatav, et lahingu otsustati nagu kõikides sõjalaevastiku aja järgu lahingutes, abordaashiga. Sarnane rivistus võimaldas kõige paremini vaenlase rivi läbi murda, sisse piirata ja laarata. Nagu ülalpoolgi tähendatud, oli saarlaste taktika pealetungi iseloomuga. Mis puutub sõjariistade tarvitamisse, siis võib oletada, et saarlased merel, nagu maalgi algasid lahingu sellega, et



saatsid vaenlase pihta suure arvu viskodasid. See oli, võib olla, hea võtte mõne vaenlase vastu, kes nendega ühetaoliselt varustatud oli. Sakslaste vastu see aga häid tagajärgi anda ei võinud, sest odad ei löönud raudriideid läbi ja käsitsivõitlusel tuli saarlastel relvade puuduse all kannatada.

Väga osavalt tarvitsid saarlased tuld, nagu tuleparvi, põlevaid nooli jne.

7. Navigatsiooniteadus. Vanadel eestlastel kompassi muidugi ei olnud ja tuli merel ainult päikese ja tähtede järele orienteeruda. Ka praegusel ajal tunnevad rannaelanikud väga hästi taevast, võib olla, paremini kui mõni laeva kapten. Minule jutustati vanamehest Viru rannal, kes täpsusega kuni ühe tunnini võis kellaaega tähtede järele kindlaks teha.



Holzmayr toob järgmised omapärased Eesti tähtede nimetused ette, mis olid juba 1867 aastal Saaremaal tarvitusel: põhjanael (Polaris), sõel (Pleiades), taevavanker (Ursa major), linnurada (vene ja saksa keeles — piimatee), koidutäht (Venus), sandirauad, orjapäht, ojatähed, kuusulane jne. Need nimetused näitavad, et siin pole tõlkega tegemist, vaid ise-eisvalt väljakujunenud ja rahva poolt tarvitusele võetud nimetustega.

Lõpuks kirjeldan veel mõnda merelahingut, mille kohta ma enam-vähem usaldusväärilisi andmeid olen saanud.

8. Kokkupõrge ordurüütlitega Visbys. 1203 a. võtsid saarlased ette suurema sõjakäigu ühte Daani provintsi Lõuna-Rootsis. Seal rikkaliku saagiga tagasi tulles kohtasid nad Visby juures ordurüütlike laevu. See oli esimene kokkuputumine eestlaste ja ordurüütlike vahel. Ordurüütlik teada saades, et saarlased paganad on ja rõõvkäigust tulevad, otsustasid peale tungida. Kuid saarlased otsustasid sedasama teha, seadsid oma laevad kahekordsesse rindriviisse ja piirasid ordu laevad ümber. Ordu laevad ei olnud sõjalaevad, vaid kõrge pardaga kaubalaevad. Rüütlik sattusid küll esialgul raskesse seisukorda, kuid nende parem relvastus ja kaitse (soomusrüütel) ning laevade kõrged pardad aitasid nad võidule. Saarlased pidid põgenema, kuid tänu nende laevade paremale manööverdamise võimele ja suuremale kiirusele läks neil korda kodumaale sõita, jättes vaenlase kätte 16 laevast ainult 2.

Samal aastal sattus veel üks Saksa munk Roomast tagasi sõites oma laevaga mereröövlite kätte ning päästis ainult suure vaevaga laeva ja enese.

9. Kohtamine merel piiskop Albertiga. 1210 aastal sai piiskop Albert ise merel kannatada. Nimelt kohtas ta Irbeni väinas 8 Eesti laeva. Et piiskopi laevad olid purjestatud, lasid rüütlik sõupaadid alla ja sõitsid eestlaste poole. Viimased, sõitsid nendele rindrivi sarnaste vahedega vastu

et rüütlike paadid nende vahele sattusid. Silmaspidades Eesti laevade kõrgemaid pardasid, mida veel inimeste ja raskuste ahtrisse paigutamise vööris märksa suurendati, sattusid rüütlikud väga raskesse seisukorda ja pidid mitme paadi kaotamisega leppima.

10. Toreida piiramine. 1211 aastal võtsid saarlased 20 000 sõjaväega suurema sõjakäigu liivlaste vastu ette. Sõjakäigu eesmärk oli ristitud liivlaste Kaupo lossi piiramine. Loss asus Aa jõe kaldal Toreida lossi kohal. Eestlased sõitsid 300 laevaga Aa jõe mööda üles ja piirasid lossi ümber. Kuna eestlastel vastavad abinõud lossi tormiga äravõitmiseks puudusid, asusid nad pikemaajalisele piiramisele, et lossis viibijaid näljutamise abil alla heita. Asi venis aga pikale ja ordurüütlikud tulid lossile suure, hästi relvastatud väega appi. Suure vahvuse peale

vaatamata kaotasid eestlased lahingu ja otsustasid öösel laevadega ära sõita. Üks ordurüütlikest oli aga seda ette näinud ja allapoole Toreidat Aa jõe peale silla ehitatud ning seda veel kindlustanud. Kui eestlased silla kohale jõudsid, võeti nad täiesti ootamatult sõjariistadega vastu. Hästi relvastatud rüütlik väele ei suutnud eestlased vastu panna ja pidid laevu maha jättes põhjapoolse rabadesse ning metsadesse põgenema.

11. Sõjakäik Riia alla 1215 a. 1215 aastal ühinesid üksikud Eesti-suguharud, et suuremat sõjakäiku Riia vastu ette võtta. Mannermaa elanikud Sakalast ja Ugauniast tungisid maad kaudu peale, kuna saarlased suure laevastikuga Düüna jõesuhu sõitsid, et seda sulguda. Selleks ehitasid nad puust kastid, mis kividega täideti ja põhja lasti, teiste sõnadega tõkked, mida ka hiljemini tihti tarvitati. Nii on, näiteks — Kroonlinn senini sarnaste tõketega põhja poolt kaitstud. Enne töö lõpuleviimist tulid aga mere poolt kaks Saksa laeva, millel uuesti sissesõitvad ordurüütlikud peal olid. Ka Riia olid väed kohale jõudnud ja saarlased, teades, et neil kõrgete parrastega laevade vastu raske midagi ette võtta, lõpetasid blokeerimise ja sõitsid kodumaale.

12. Kokkupõrge Uues sadamas. Samal aastal sattusid mõned tagasisõitvad palverändajad oma laevadega tormi tõttu Uude sadamasse (portus novus). Nagu juba osalt ülalpool kirjeldatud, kogusid saarlased lühikese aja jooksul suure hulga — umbes 200 laeva — Uude sadamasse ja tungisid energiliselt sakslastele kallale, tarvitades sealjuures tuleparvi ja kiviildumise masinaid. Ühtlasi ehitasid saarlased jällegi tõkked, nii et Saksa laevad nagu lõksus olid; nende õnneks aga pööras tuul järsku ja päästis nad tuleparvedest. Saksa laevade kõrgete parraste tõttu ei saanud saarlased neid abordeerida ja asi lõppes sellega, et Saksa laevad enmast üle tõkete varpisid ning edasi sõitsid. Selles lahingus on saarlaste poolt nii palju ettevõtlikkust üles näidatud,

et huvitav oleks kindlaks teha, kus see Uus-sadam asus. Ühes vanas dokumendis nimetatakse seda sadamat „Portus novus qui dicitur pilaiasari“, teises käsikirjas — pylayasary. Tõlkes tähendaks see „uus sadam, mida nimetatakse pilaiasari“ ehk pylayasary. Holzmayer seletab selle sõna etümoloogiat ja tuleb otsusele, et see Pihlasaart tähendab. Sarnase nimelist saart, kus veel 1867 aastal kolm pihlakat kasvasid

ja mida kohalikud elanikud Pihlasaareks nimetasid, leiab Holzmayer Hiiumaa SO rannal W pool Sarvest. Ülevalnimetatud dokumendis jutustatakse, et saar (Pihlasaar) teiste saartega ümbritsetud oli. Neid saari arvab Holzmayer Saarnaki, Hanikatsi ja teistes saartes ära tundvat (Joon. nr. 3.) Tõesti leiame meie ka Eesti merekaardil Soonlepa lahes rea nimetatud saari. H. Salza.

## Tallinna Sõjaväe Haigemaja uue hoone avamiselt.

12. dets. 1925.

Tallinna Sõjaväe Haigemaja uue hoone avamiselt 12. dets. s. a. oli kogunud meie kõrgemaid sõjaväelasi, arstiteaduse esitajaid ja arste, valitsuse liikmeid ja seltskonnategelasi. Meie liitlast — Lätit — esitasid Sõjaväe Tervishoiu Valitsuse Ülem san.-kindral Snikers ja Apteegivalitsuse Ülem kolonel Blumenthal. Soome arstide poolt tõi tervitusi minister Dr. Holsti, Leedu külalistena esinesid Sõjaväe Tervishoiu Valitsuse Ülem san.-kindral Nagevicius (kes ühtlasi ka Leedu Ohvitseride Keskkogu kauaaegne esimees) ja kolonel Inglevicius.

Avamise aktus algas kell 13.00.

Aktuse kava:

1. Jumalateenistus Lutheri koguduste piiskopi ja Apostlik-Õigeusu metropoliidi poolt.
2. Sõjaministri kõne.
3. Haigemaja avamine Riigivanema poolt. Hümn.
4. Tervitused.
5. Haigemaja ülemarsti kõne: „Andmed hoone ja tema ehitamise kohta“.
6. Sõjaministri lõpusõna.
7. Vabadussõja ohvritele sõjaväe arstidele mälestustahvli avamine:
  - a) Sv. Tervishoiu Valitsuse Ülema kõne.
  - b) Riigivanema kõne ja tahvli avamine. Koraal „Ligemal Jumal Sul“.
  - c) Mälestuskõned.
8. Ruumidega tutvunemine.
9. Eine.

Külalistele jagati välja haigemaja poolt „Sõdur“ 50/51 s. a. numbreid, milles leidub rikkalikke andmeid uue hoone ja meie arstkonna üle kui sõnas nii pildis.

Vaimulikkude kõnedest löikas sügavasti meele mõte, mille piiskop umbes järgmiselt väljendas: „Aastasajad on halastus sellest kohast mööda käinud, kuni saabus Eesti Vabariik“... Ja tõesti suur ja rikas ilmariik Vene ei tundnud tarvidust omas suuremas sõjasadamas ja ehitatavas merekindluses Tallinnas parema sõjaväe ravila järele kui seda oli endine Juhkental. Ka usmatud tulgu ja vaadaku vaese ja noore Eesti poolt ehitatud halastuse monumenti, T. S. H. uut hoonet, ja konstateerigu, et paar aastasada olime ikka tõesti barbaaride võimu all.

Sõjaminister kindral J. Soots tutvustas külalisi uue hoone tekkimise looga. Palju vaieldi haigemaja koha suhtes. Leiti, et pind ja haisev jõgi, mis siit mööda voolab, ei võimalda sellele kohale uue hoone ehitamist. Pika otsimise ja kaalumise järele peatuti ikkagi sellel kohal, sest meie aja ehitustehnika lubab kindlustada küllaldaselt pinda ja katta ojakest nü, et ta ei riku õhku. Ehitades siia uue hoone jäi kasutada hulk endiseid kõrvalhooneid ja ilus park.

Riigivanem härra J. Jaakson avamiskõnes rõhutas, et iga algus on raske. Tuleb teha alguses palju tööd, mis alles tulevikus vilja kannab. Sarnane on ka riigiloomise algaastate töö. Venemaa ei jätnud meie kaitseväge jaoks tarvilisi hooned ei elamiseks ega ravitsemiseks. Mis oligi jäetud, seda laastas ilmasõda ja revolutsioon. Meie riik peab ehituste peale palju kulutama. Kuid rahvas kannab kulusid parema meelega, et anda kõik mis võimalik oma kaitsevägele, kellel suured teened rahva ees.

Avaldas tänu kõigile, kes selle suure ettevõtte algatajad ja lõpuleviijad. Selles hoones leiavad ravitsemist need, kes seni tervise kaotanud võideldes oma rahva vabaduse eest ja kes oma riigikaitset tulevikus peaks kaotama tervise. Eesti Vabariigi nimel kuulutas uue hoone avatuks. Hümn.

Riigikogu esimees härra Rei kõneles esimestest muljetest, mis teema saanud uuest hoonest. Monumentaalne ehituskunsti saavutus. Palju õhku, valgust, soojust. Tekib usk terveksaamiseks astudes sellesse uude hoonesse. Paremaks õnnesooviks arstidele, õdedele, haigetele tänasel pidupäeval on hoone ise.

Kõnedega esinesid veel Läti san.-kindral Snikers, Soome minister Dr. Holsti, kindral Unt, Dr. Leesment, ülemarst Dr. Liik, esitaja saksa suurärst Anderson ja Co, mis maja ehitamise ja sisseseade lõpule viis. Uus ravila on kõige eeskujulikum Balti riikides, sarnane on saksa suuräri töölistel andmetel põhjanev otsus meie T. S. H. uue hoone ja tema sisseseade kohta.

Peale Sõjaministri lõpusõna — milles ta tänas valitsust ja rahvaesitust selle eest, et andsid loa ja võimaldasid aineliselt täita sarnase suure ülesande, ehitajaid töö eest, külalisi osavõtu eest kaitseväge röömpäevast — koonduti vestibüüli mälestustahvli avamisele.

Avas Riigivanem.

Leedu sõjaväe ja arstide poolt asetati mälestustahvli alla pärg.

Pikema kõnega esines härra K. Pätš. Ta näitas, et uue hoone ehitamisele on asutud rahva, seltskonna otsekohesel nõudmisel. See hoone on tunnustuseks, et meie rahvast on juhtinud kõrged aated.

Siis veel tervitusi arstide esitajatelt, tutvunemine haigemaja uue hoone sisseseadega, eine ja — lõppes suurpäev Juhkentalis.

Juhkentali haigemaja asutati XVII aastasaja teisel poolel. Sajad aastad on sellest kohast halastus mööda käinud, kuni saabus Eesti Vabariik...

Vaevalt ametisse astunud Eesti Vägede Ülemjuhataja võttis põhjaliku revideerimise alla vabadusvõitlejate ravila Juhkentalis. Ülemjuhataja päevakäsu nr. 8 — 5. I. 919. § 1. sisu pani mõtlema, jääb iga-vesti meele. Olgugi, et selle päevakäsu all kannatasid



12. dets. 1925 a. avatud T. S. H. uus hoone.

ülemarst, seltskonnas lugupeetud Dr. G. Reimann ja teisi, kuid päevakäsk tundus siiski sõjaväes suurena halastuse aktina võitlejate suhtes, mis julgustas ja ergutas vägitegudele.

Kuigi nüüd aastate möödudes näib, et tolaeagsed olud ei võimaldanud paremat korda Juhkentalis kui see, mis laitust leidis Ülemjuhataja poolt, toimis tolkorral Ülemjuhataja kui suur väejuht. Isamaa ja sõjaväe hääks on sageli suured väejuhid (Agamemnonist alates) õigel ajal toonud ka süütuid ohvriks, seepärast ongi nad suured ja saavutavad eesmärgi.

Nüüd pidupäeval on põhjust lugupidamisega meele tuletada neid mehi, kes 1918. esimeseks asusid Juhkentali kui ravila korraldamisele. Neil tuli korraldada lõhutud ja roojastatud ruume. Puudus tarviliselt raha, tööjõud ja... distsipliin.

Lugedes täna Ülemjuhataja päevakäsku nr. 8 — 5. I. 919. selles pidulikud ja eeskujulikumas ravila hoones, tunned õieti, millise hooga meie riik ja rahvas edasi on sammunud parema tuleviku poole.

E. A.

## Tallinna (Juhkentali) Sõjaväe Haigemaja Vabadussõja algpäevil 1918.

(Mälestused ja muljed uue hoone avamisel 12. dets. 1925.)

12. detsembril s. a. avati pidulikult uus Tallinna Kaitseväe haigemaja hoone, missugust Berliini äriestaja nimetas esimeseks Balti riikides oma välimuse ja moodsa sisseseade poolest. Igaüks, kes avamisel viibis, võis südamest õnne soovida niisuguse haigemaja saavutamisel nii kaitseväelastele kui ka arstidele. On ette arvata, et praegune haigemaja ei saa olema mitte ükski tervisekojaks kaitseväelastele, vaid ka teaduse kojaks kaitseväe arstidele.

Igaüks teab, kui raske oli Eesti arstidel enne iseisvusvõimaldust leida oma kodumaa ülikoolis ehk haigemajades edasi õppimiseks. Sellega on ka seletav, et nende keskel peaaegu sugugi õppinud haavarste ei olnud, kes kaitseväele sõja korral kõige rohkem tarvilikud on.

Arvan praegusel momendil mitte üleauruseks kirja panna oma mälestuse üleelamistest esimesel Vabadussõja kuul.

Kui 1917 a. sügisel Eesti rahvuslisi sõjaväe osad asutati; tunti suurt puudust Eesti sõjaväehaigemajast. Asusin tol ajal Paide linnas Punase Risti haigemaja juhatajana. Ühel sügisõhtul astus minu

poole sisse kapten Johan Pitka, keda mina Pihkvast saadik kui oma parema ja eestimeelsema sõbra, ilma sõjas kaduma läinud jalaväe alampolkovniku Pääro-August Pitka-Ansomardi venda tundsin. Andis nõu, kuidas haigemaja eestistada ja siis Eesti väeosade teenistusse võtta. Käisin kõigi hädaohtude peale vaatamata tema nõu järele ja 1. jaanuariks oli minul enamlaste venelaste asemel 70 meheline Paide pataljonist saadud Eesti sanitaarpersonaal, peale halastajate õdede ja arstide. Kui Saksa okkupatsioonid väed veebruaril lõpul Paidesse jõudsid, andsin haigemaja komitee otsuse põhjal terve haigemaja Paide linnale üle ja astusin ise Paide pataljoni arstiks. Sealt likvideerimise puhul vabanedes sain luba Tallinna elama asuda.

Peale Saksa revolutsiooni astusin Dr. Leesmenti kutsel kohe kaitseliitu, kus minule ühel õisel koosolekul ülesandeks tehti sakslastelt üle võtta Tallinna sõjaväe haigemaja. Ilmusin ka kohe Juhkentali haigemajja, esitlesin kaitseliidu volinikuna haigemaja juhatajale, kuid sain vastuse, et neil endil veel haigemaja vaja olevat Tallinna garnisoni jaoks. Lubas siiski edas-



*Dr. Gustav Reimann.*

*Tallinna Sõjaväe Haigemaja ülemarst 1918 a.*

Dr. Gustav Reimann sündinud 27. juunil 1876 a. Tartu maakonnas. Lõpetas Tartu gümnaasiumi 1895 a. ja omandas Tartu ülikoolis arsti kutseõiguse 23. nov. 1900 a. Märtsikuus 1901 a. asus Pihkva linna tegeliku arstina. 1904 a. jaanuaris saadeti sõjaväljale, kus 52 Neshini draguni polgu vanema arstina töötas sõja lõpuni. 1906 a. asus jälle Pihkva, kus 1909 a. suure koolera taudi puhul linnaarstiks valiti selle taudiga võitlema. 1914 a. augustikuus läks jälle väerinnale Punase Risti arstina. Saksa okkupatsiooni vägede Eestisse tuleku ajal asus Paide linnas Punase Risti haigemaja juhatajana, oli siis lühikest aegu Paide Eesti pataljoni arstiks. Peale selle likvideerimist asus Tallinnasse. Novembris 1918 a. astus Kaitseliitu ja võttis sakslastelt Kaitseliidu ülesandel Juhkentali sõjaväe haigemaja üle. Veebruari 1919 a. lahkus hädase tervise pärast kaitseväge teenistusest, mille järele kohtuministeeriumi poolt vangimajade peaarstiks nimetati.

.....

pidi niivõrd kui vabanevad mõned barakid üle anda. Et jõud tol korral oli nende pool ja kaitseliit iseg palus Saksa sõdureid 10 margalise päevapalga eest kohale jääda oma meeste puudusel, pidin sellega leppima. Vahepeal oli kuulda, et enamlased Narva all peale on hakanud tungima. Kuna oodata oli, et haigemaja varsti tarvis läheb, nõudsin tungivalt mõne maja üleandmist. Seekord tuldi ka vastu ja anti üle üks barakk, apteegi hoone ja pesumaja. Ise olid kõvasti ametis oma asjade pakkimisega. Üleantud barakis ei olnud midagi peale voodite ja laudade. Hoone oli täis mustust, ukсед, aknad lõhutud. Apteegiga ühes saime mõned arstiriistad, vähesel arvul arstirohte ja sidumismaterjali. Apteeki hakkas korraldama minu kutsel apteekri abiline Kansvei, kes ka praegu kaitseväs proviisorina töötab. Arstidest tulid oma abi pakuma silmaarst Dr. Hansen ja sugu-nahaiguste arst Dr. Piiskop. Majanduse juhatus võttis oma peale kooli-

velsker Kallas. Leidsin ka mõned õed. Sanitaarisid tuli päevapalgalistena võtta. Selleaegse meeoleolu tõttu nõudsid viimased 8 tunnilist tööpäeva ja palga iga-päev väljamaksmist. Tuli võtta, kes ennast pakkuma tuli, vaatamata kas tööd mõistab või ei. Pesumajas olid masinad kõik korras, ainult must pesu, mis meile ühes pesumajaga üle anti, oli suuremalt jaolt tarvita-miseks kõlbmata.

Varsti oli ka barakk vähegi korda seatud, puudu-sid veel tekid, mida sakslased olid nõudmise peale vaatamata sisse pakkinud. Kuludeks oli minule ajuti-se sõjaväe ülemarsti Dr. Leesmenti poolt antud 1500 ostmarka, kuid sellega ei saanud tekkisid osta. Varustusvalitsuse juhataja kolonel Reimanniga koos pöörasime ajakirjanduse kaudu üleskutsega seltskonna poole tekkisid annetada. Sealte tulid ka mõned an-ne-tused, kuid puudus oli suur igast asjast. Sakslased ikka veel kõike ruumisid üle ei andnud, kuigi juba esi-mesed haiged ja haavatud kohale olid jõudnud. See võttis ka võimaluse haigemaja laiendada, ning tuli seda pärast, kus ruumid kitsaks jäid, ülepea kaela toi-metada. Et Eestis tol korral haavaarstid haruldased olid, ei läinud kuidagi korda haavatute ravitsemiseks haavaarsti leida. Oli ka sidematerjalist suur puudus, isegi õmblemise siid ja nõelad tuli omast kodust an-ne-tada, et vähegi haavatutele abi anda. Lõpuks lahkusid sakslased, meile koristamata hooneid järele jättes. Asuti nende korraldamisele, sest haigete arv kasvas kui mobilisatsiooni komisjonid hakkasid kahtlasi hai-geid komisjoni saatma uurimiseks. Meie vägede taga-nemisel Tallinna jõudnud arstide seast leidsin veel mõnda abilist, kuid mitte ühtegi haavaarsti.

Raskusi tegi ruumide kütmine, ja ka pumbamaja teatas, et puude puudusel veepumba seisma jätab. Kriitilisel silmapilgul annetas keegi taluperemees 3—4 sülga puid, mida kitsaropalisel haigemaja värava ette saatis. Ka haigete toimine tegi muret. Varustusvalitsu-sel ei olnud võimalust meile iga kord liha ja leiba anda. Majanduse juhataja pidi isegi kodust kord puuda jahu ühes tooma leiva küpsetamiseks. Ainult kartulaid leid-sime haigemaja keldrist suuremal arvul. Sakslased ei saanud neid rutuga ühes viia ega maha müüa. Enamlaste liginemisel ja Raekoja platsil olnud lask-mise puhul oli meeleolul sanitaaride keskel ärev. Ei olnud veel kindral Pödder oma päevakäskudega ja soomla-sed oma appitulekuga aidanud distsipliini jalule seada. Valjult käskude täitmist nõudes sain vastuseks ähvar-dusi. Olid ju enamlased Tallinna jõudmas, millest kaugekahurite mürin vaikselt ööl tunnistust andis. Puudus täiesti haavatute transpordi korraldus linnas. Tuli isiklikult vaksali vastu minna ja liht veoautol raskeid haavatuid saata läbi linna haigemajasse. Ei olnud ikka veel korda läinud koolitatud haavaarsti leida, mille all mitmed haavatud kannatada said. Paranes seisukord, kui läks korda Soomest laenu saada ja teist sõjaväe haigemaja asutama hakata. Paigu-tati ka mitmed raskemad haavatud Tallinna Linna haigemajaja ja Greiffenhageni erakliinikusse. Siiski oli Juhkentali haigemaja sunnitud ühe kuu jooksul ligi 1000 inimest vastu võtma, mille jaoks voodide arv 400-ni kasvas. Kõige paremal tahtmisel pidi nüisuguse rühkimise juures väärnähtusi olema. Oleks võimalik olnud ennast enne valmis seada, ja siis alles tööle asuda, nagu seda II sõjaväe haigemaja tegi, oleks sakslased õigel ajal kõik hooned üle andnud, siis oleks palju võinud paremini kujuneda. Paranes olukord märksalt kui enamlased taganemist algasid. Siis oli ka kergem isikuid leida, kes tahtsid kaasa töötada. Esimene Eesti Sõjaväe haigemaja tuli korraldada õudsel momendil, kui oli küsimus kaalul — kas olla või mitte olla Eesti Rahvuslisel Vabariigil

Dr. G. Reimann.

## Rohkem ettevaatlikust sõjavarustuse muretsemisel.

Möödunud ilmasõda ei ole üksinda purustanud endisi kivinenud vaateid ja tratitsioone rivi alal, vaid on seda teinud veel rohkem majandusalal. Sõjavägede üleväljapidamine, varustamine ja sõjapidamine endisel ajal iseäralikku raskust riiklises majapidamises ei tekitanud. On juhuseid olnud, kus kümned aastad sõjaväed kaugel kodumaast on iseseisvalt tegutsenud ja riigilt ei nõudnud mingisuguseid toetusi, vaid elatasid ennast ise sõjas vaenlaselt võetud ehk vaenlase maal rahvalt rekvireeritud varustusest ja varandusest. Näitena võiks tuua Karthago sõjaväe juhi Annibali (218—203 a. e. Kr.) ja Napoleoni sõjakäigul 1796 a. Napoleon, kui osav ja energiline sõjavägede juht ja administraator, lühikese aja jooksul pärast tema sõjavägede ülemjuhatajaks määramist suutis mitte ükski kiratseva ja puudust kannatava sõjaväe nõudeid täielikult rahuldada, seega sõjaväe meeleolu tõstes ja suuri võitusi saavutades, vaid ka täiendada Prantsuse riigikassat rahasummadega.

Niisugune kord oli endisel ajal võimalik, sest sõjaväe majapidamine ja sõjavägede varustamine oli lihtne. Viimasel ajal areneb sõjavägede rohkus ja tehniline külg sõjaväes nõnda edukalt ja kiirelt, et sõjavägede varustamine enam teise järgu tähtsusega küsimus ei ole ja nõuab iseäralist tähelepanu.

Enne revolutsiooni 1789 aastal oli Prantsusmaal mobiliseeritud sõjaväkke keskmiselt 1% rahva üldisest arvust. 1918. oli see arv juba 12,5% pluss veel mitmekordne inimeste arv, kes otsekohe lahingutest osa ei võtnud, vaid kaudsel sõjavarustuse valmistamise ja juurevedamise alal töötasid. Samuti kasvas varustuse tarvidus. Esimesel juulil 1916 a. Somme lahingus laskemoona kulu aluseks võttes läheks ainult kahuritele päevas tarvis 27 rongi à 30 vagunit laskemoona. Verduni lahingutes 12.—37. juulil 1916 aastal iga meetri eelrinna peale tuli 6000 kg välja lastud terast. Pataljon enne ilmasõda võis 5 minuti jooksul vaenlase peale visata 1700, kuna ilmasõjas juba 4200 kg terast.

Igapäevane kahurite rikkimine ja kulumine suurtes lahingutes ilmasõjas oli 4—5% lahingust osa võtnud kahurite arvust j.n.e. (6. Prantsuse armees I.VII—26.X.1916 a. läks rikke päevas 4,5%). Ühtlasi ükski laskemoona ja sõjariistade tarvidus, valmistamine ja juurevedu nõuab nii suurt jõupingutust ja tööd, et uemal ajal sellega enam sõjaväed ise korda ei saa, vaid siin peab sõjaväele appi tulema ja sõjaväega ühinema terve riigi rahvas kõige oma jõu ja mõistusega.

Inglased ja ameeriklased on välja arvanud, et ilmasõda maksis 186 miljoni dollarit, kuna kõik endised sõjad 1793 a. (Napoleoni sõdadega alates) kuni 1910 aastani maksid kokku kõigest 23 miljoni dollarit. Selle 186 miljoni dollari hulgas oleks ainult sõjavägede varustus, kuuja tegelikku sõjakulu on väga raske kindlaks teha, sest kellegil ei ole võimalik ette näha, kui palju ilmasõjas langenud 10 miljonit kaitseväljast ja umbes 3 korda nõnda palju eraisikuid, kes ühel ehk teisel teel hukka ehk vigastada said sõjapuhul, ja nende järeltulijad oleksid võinud majanduslikult riikidele varandust juure luua. Inimeste jõukaotust arvesse võttes, tõuseks ilmasõja kulud 337 miljoni dollarini. See on summa — kulu, mis raske on omale ette kujutada; näiteks kõik Prantsusmaa varandus (maapind, kaevandused, teed, ehitused j.n.e.) loetakse kokku mitte üle 92½ miljoni dollari väärtuses. Arusaadav, et suur väärtuste hävitamine sõjas ei jää rahvamajanduse peale mõjumata, oieti sõjakulud ongi lõviosa riigikuludest. Ilmasõjas tehtud kulud annavad praegu võidetutele kui ka võitjatele kibedasti ennast tunda,

näiteks elukallidus, tööpuudus, tööstusline ja kaubandusline seisak, kommunism j.n.e. ei ole muud kui ilmasõja pärandus. Praegu on raske ette näha, milliseid ohvreid rahvad peavad veel kandma möödäläinud ilmasõja eest. Euroopa riikide seisukord on igatepidi mitte kindel ja igapäev võib katastroof tulla.

Riikide võlad võrreldes 1914 aasta võlgadega on tõusnud mitmekordseks: Ühisriikidel 25, Suur Britannial 11 ja Prantsusmaal 7 kordseks, ja nende võlgade tasumine nõuab vähemalt 2—3 inimpölvte tööd ja vaeva. Vaatamata võidetutelt rahvastelt saadud ja saadava tasu peale on võitjad rahvad palju vaesemad praegu, kui seda olid enne ilmasõda. Mingisugused looduslikud jõud ja rahvaste õnnetused ei hävita nii palju varandust ja ei nõua nii suuri kulusid kui sõjad. Ameeriklased on välja arvanud, et 1906 a. maaväerimine San Frantsiskos hävitas varandust kõigest  $\frac{1}{25}$  sellest, mis ilmasõjas ainult üksi põhja Prantsusmaa maakonnad kaotasid. Praeguse aja riigimehed on sellest arusaanud ja katsuvad kõiksuguste abinõudega tulevikus sõjalisi kokkupõrkeid riikide vahel kõrvaldada ja piirata sõjakulusid rahuajal, mis viimasel aastatel liig kiiresti on tõusnud ja tõusevad igas riigis. Osalt sõjapidamise kulude tõusu tõttu ongi teadlased katseid tegemas, kuidas odavamalt saaks tulevikus vastast hävitada, et majanduslikult mitte niisugusesse umbkotti sattuda, kui see on juhtunud Euroopa riikidega ilmasõja tagajärjel. Seni kui ei leita enesele kahjutud surmakiired, hakkavate haiguste patsilluste edendamise meetodid vaenlase sõjaväe hävitamiseks ehk universal gaas, mis kõik elava olevuse hävitab, tuleb arvestada muudugi mööda läinud sõjakogemustega ja meeles pidada: 1) et sõjapidamine ka võidu korral on riigile kahjulik; 2) sõjariistade arenemine edeneb nõnda kiiresti, et muretsetavad sõjariistad juba vananenud on enne nende valmisaamist ja tarvidus on uusi muretsetada ja vanad sulatisahjudesse saata ehk paremal juhtumisel neid parandada ehk ümber teha, mis suurte kuludega on seotud; 3) sõjavägi eraldi rahvast ei ole mõeldav, vaid kõik riigis on kohustatud sõjast osa võtma (ka naiskodanikud ja alaealised).

Viimasel ajal võibki tähele panna, et uute sõjariistade ja sõjaabinõude muretsemisel ollakse rohkem ettevaatlik, sest sõjapidamise meetodid ja vaated sõjapidamise ja sõjaväe peale on muutunud ja tormi jooksul uute sõjaabinõude valmistamises on oma endise intensiivsuse kaotanud.

Samuti otsitakse praegu uusi teid ja abinõusid, kuidas tervet riigi rahvast sõja vastu ette valmistada, sest sakslaste poolt tarvitusele võetud kaadri süsteem, mis ka meil praegu maksev, on juba nähtavasti vananenud ja ei võimalda terve rahva ettevalmistamist ja on sealjuures veel liig kulukas rahvale majanduslikult<sup>1)</sup>. Iseäranis väikestes riikides, kes majanduslikult veel nõrgad, on iga marga kokkuhoidmine hädatarvilik ja kulude tegemisel peab väga ettevaatlik olema, sest kord tehtud eksisammu on raske parandada ja ta võib saatuslikuks saada terve riigi majandusele ja seega riigile omale.

V.

<sup>1)</sup> Ei ole tõestatud, et kaadri süsteem on vananenud ja kallim, just ümberpöörduvalt; näiteks Schveits, kus katsu maksmas miilitsa süsteem, jõuab viimasel ajal otusele, et miilitsa süsteem ei võimalda tarvilist väljaõpet, eriti ilmasõjas esile tulnud sõjatehnika alal, samuti ei ole ta odavam.

Toimetus.

## Kaitseväe kultuur-selgitustöö õperis.

Kaitseväe kultuur-selgitustöö kursustel on töö rajatud meetodile, mis teooriaga paralleelselt annab ka praktilisi teadmisi. Tutvustamiseks Eesti tööstusega võeti ette õperis 2—6 detsembrini meie idapoolsesse tööstusraiooni, Riiklikku Põlevkivi kaevandusse ja Narva.

Kaasa sõidavad ühes kursusega Aseri tsemendi vabriku direktor h-ra Schiele ja Riiklise Põlevkivi Tööstuse juhataja insener Märt Raud.

### Aseris.

Hommikul kell 8 saabutakse Aserisse, kuhu Sonda jaama tehaste vedur oli vastu tulnud.

Peale hommikeinet tehase ametnike klubi algab ka kohe tehase vaatlus, mis sünnib ülemdirektor h-ra Hovegi ja direktor Schiele juhatusel, kes üksikasjalisi seletusi annavad.

Alatakse tünnitööstusest, kus huviga näha toorespuu valminemine lühikese aja jooksul kiirel käigul tünnideks.

Vahepeal on ilm tormiliseks ja tuisuseks muutunud, kuid ikkagi sõidetakse paar kilomeetert eemalolevasse paemurdu. Raske töö — paemurdmine, kuid tasub enese hästi. Töö tükiviisi ja teenistus küünib kuni 300—350 mrk. päevas.

Tehastesse tagasi jõudes algab tsemendi valmistamise üksikasjalik jälgimine.

Üles, alla — alla, üles läheb meie rännak, kuid tagajärjeks on see, et kõigile on tsemendi valmistamine selge. Mis veel selgitamata, selle kohta antakse kohe lahkesti seletusi.

Vaatlus lõpeb laboratooriumi vaatusega ja üldpildistamisega.

Tehas töötab umbes 400 töölisega ja oma hiigla toodangust saadab 80% väljamaale, isegi nii kaugele kui Floriidasse ja Honolulusse.

Sotsiaalsed olud kohapeal on rahuldavad. Korteriid on vabriku poolt tasuta, samuti on kohapeal kauplus, kus odavate hindadega töölisele tarbeaineid müüakse.

Kütteks tarvitatakse põlevkivi III sorti, mis enne-malt põlevkivitööstusel turgu ei leidnud.

Lõpves ringkääk lõunasõõgiga, mis oli tehase juhatuse poolt korraldatud, kus tehase direktorid pakkusid veel üksikasjalisi andmeid tsemenditööstuse arendamisest. Viimaks järgnesid vastastikku tervituskõned ja elavas meeleolus lõppes külastus. Kuni Sondani saatis ekskursante veel direktor Schiele.

### Kohtla kaevanduses.

Elavas meeleolus jätkub pikaldane sõit piimarongi koosseisus Kohtla poole.

Pimedas saabume Kohtlasse. Kohtla jaamas ühes tööstuse veduriga on külastele vastu tulnud kaevanduste juhataja abi insener Rosenberg.

Varsti saabume ka elektrituledes sätendavasse Kohtla-Järve. Silma torkab pimedusest hiigla põlevkiviõli vabriku siluett.

Oleme palutud kohaliku seltsimajja õhtueinele. Sellele pidi samal õhtul veel järgnema insener Lutsu loeng põlevkivitööstusest, kuid silma torkab mingi eriline askeldus, vilksatavad daamide varjud, kuulduv muusikariistade hääldeseadmine.

Ja üllatuseks, kui kerkib avaras ja nägus seltsimaja saalis eesriie, võtavad õpetliku loengu asemel ekskursante vastu kõlavad ja veetlevad hääled klaveril, kantud ette kahe kohaliku daami poolt. Järgneb hoogne trio-laul, keelpillide orkester, mis koosneb peaausjalikult töolistest, esinevad 3 palaga. See oli Kohtla-Järve seltskonna tervitus külastele, mis leidis sooja vastuvõtmist ja vastukõla.

Hiljem alles järgnes insener Lutsu huvitav loeng, millele järgnesid elavad läbirääkimised, kusjuures insener Raud esitas täiendavaid andmeid põlevkivitööstuse kohta.

Lõpuks peale õhtueinet kestis lõbus koosviibimine hilja õöni.

Järgmisel päeval — reedel algas matk põlevkivi-kaevandustes. Igalpool meiega ühes väsimata kursuste ülem — vana sõjamees — kolonel L.

Alatakse lahtistest karjääridest, kus huviga jälgitakse seal kihavat tööd. Ümberringi paistavad silma vedurite suitsud, sajad inimesed askeldavad kaevikuteks.

Ka maa all kestab töö, pikad, laiad paesse raiutud käigud ulatuvad sügavasse maapõue, kus lambivalgusel lõhuvad ja puurivad tööliste tumedad kogud. Suundume põlevkiviõli vabrikusse. Algab ringkäik; jälgime huviga põlevkiviõli valmimist, mis praegult läheb meie sõjalaevastiku tarbeks ja turule.

Keskpäevaks on hiigla matk läbi. Tööstuse juhatuse poolt korraldatud lõuna muutus elavaks muljete vahetuseks. Tänatatakse lauakõnes juhatus südamliku vastuvõtu eest. Vastatakse soojas kõnes, kus eriti tervitatakse kaitseväge ja seltskonna ühistööd.

Kell 4. ajal lahkub ekskursioon Kohtla-Järvelt, kaasa viies parimaid muljeid.

### Narvas.

Algus on halb. Näha, et viibime kusagil võõral maal. Igalpool vene keel ja saabudes Narva linavabriku väravasse, kus silt: „Tubaka ärapäletamine keelut!“ arvame endid Vene-Eesti piiril olevat, sest edasi ei lasta. Seletame, meile kehitakse õlgu „ne ponimaju!“ Saadetakse üks preili siis, kes vabrikus vist ainukene „maakeelt“ mõistja, parlamentõõriks, kuid seda heidutab ekskursantide arv. Vahepeal on kõigil kannatus katkenud, ollakse valmis tormijooksuks, kuid viimaks rahuolukorda silmas pidades leitakse sobivamaks demonstratiivselt imeliku linavabriku vaatlustest üldse loobuda.

Narva kalevivabrik oli juba lahkem. Näidatakse ja seletatakse. Villast peale jälgime selle ümbrekujune-mist riideks, riide „sheerimist“, vanutamist, glasuurimist jne. Matkatakse lõpmatute kudumismasinat vahel, kus valitsemas hiigla müra...

Järgneb Kreenholmi manufaktuurtööstuse vaatlus, kus samuti üksikasjalisi seletusi lahkesti pakutakse tööstuse asjatundjate poolt.

Siin töötavad praegu umbes 3000 töolist ja hiigla suurtes saalides näete välja jooksmas saajadel seadistel kangaid.

Ei ole huvita ka vana Narva raekoda oma laemaalidega ja arhivaalidega. Peeter Suure jääkülm muuseum oma umbkeelse vahiga ei jätnud seda muljet, mis oleks võinud jätta. Linna muuseum oma rikkaliku koguga oli huvikõitev, kuid lühikese aja tõttu tuli leppida pealiskaudse vaatlusega. Ka siin umbkeelne juht oma halvast eesti keeles segas täieliku mulje saamist, seletades tõsist asja, kus „sõduril üks pea otsast maha kisti!“ tuletas tahtmatult meelde ka tehastes nähtud rida veidras eesti keeles pealkirju.

Peale lõunat olid kursandid omaette Narva linna tutvunemas.

Kell 7 oli kohalikus Sõdurite Kodus garnisonile kursuse kuulaja van. ltn. L. poolt loeng, mis Kohtla-Järvelgi korraldati ja õhtul kell 11 veel elav askeldus ja saatmine jaamas, ja juba algab tagasimatk...

Üldiselt jättis kursuse ekskursioon parima mulje osavõtjatele, suurendas rohkesti silmarigni isikliste tähelepanemistega, mis tähtis noortel kultuuritöö tegijail tulevikus sõduritele selgitamisel meie kodumaa tööstusest.

„Lga.“

## Kaitseliidu suurpäev Tartus.

6. dets. s. a. pühitses Tartu linna ja maakonna kaitsemaleva oma aastapäeva, mis ühendati Malevatele lippude õnnistamise ja väljaandmisega. Õieti on linna malevale alus pandud otsekohe Heidemanni-aada likvideerimisega, kuigi kitsamais raames. 2. okt. 1924 a. otsustas Vabadusristi Vendade Ühingu juhatuse — kolonel Pinding, kolonel Kann ja maak. val. esimees E. Saar — korra alalhoidmiseks üksikuid salku ustavatest isikutest formeerida. Oktoobri lõpul oli juba 200 inimest koos, linn raioonidesse jagatud ja salgad relvadega varustatud; koguni kuulipildujatega, mis alal hoiti ohvitseride korterites. Novembri kuul asus kindral Pödder kaitseliidu uuesti korraldamisele ja neist salkadest moodustati üldorganisatsiooni alus. Keskoitkonda valiti: kindral Pödder, maak. val. esimees Riives, kes hiljem manalasse varises, praegune maak. val. esimees Saar, linnaapea Luik, kolonel Kann ja dotsent Saral. Sama toimkonna poolt töötati välja ajutine põhikiri, mille ka sõjaminister kinnitas.

L. a. 1. detsember andis tõuke ja kiirendas seda tööd. Juba 5. detsembril kutsuti kindral Pödderi ja hr. hr. Riives'i ja Saar'e algatusel igast vallast ja ale vist esitajad kokku, kes kaitseliidu organiseerimise maakonnas tarvilikuks tunnistasid. Praegu on linna maleva pealikuks end. II diviisi staabi ülem kapten Sarsen ja maakonna pealikuks — end. Kuperjanovi part. rügemendi ülem kolonel Unt.

Pidustused algasid jaamas Riigivanema, Vabariigi Valitsuse ja sõjaministri esitaja siseminister Einbundi vastuvõtmisega. Kohale olid ilmunud sõjaväe, kaitsemaleva ja politsei esitajad ning üles säetud kaitseliidu aukompanii. Ühes siseministriga oli kaasa sõitnud kaitseliidu ülem kolonel Roska. Tallinna maleva pealik kolonel Pinka ja teised

Kell 11.30 paiku hakkavad malevad koguma raekojas plat-ile. Publikust täituvad tänavad ja ümbrus. Lipud kaunistavad maju, ei puudu ka hõimrahva aastapäeva puhul Soome lipud. Platsile kogub 3700 kaitseliitlast. See on sõjariistus rahvas, kelle kodumaa olemasolu ja „ei mitte käsk, vaid palavad tundmused oma rahva vastu,“ nagu kolonel Roska tähendas,

kokku toonud. Siin seisvad reas: tuntud seltskonna tegelased, õppiv noorsugu, kaugelt tulnud tüsedad maamehed ja invaliidid. Otse valus oli näha viimaste kodukaitseks valmisolekut. Karkude ja keppidega seisid need mehed, kuid püssi õlal. Juba Vabadussõja algpäevil säras neil silmis Kaitse Kodu! ja see vaim elab praegugi edasi: rühkimine ilusa tähise poole.

Kell 12 ilmub siseminister Einbund kindral Pödder'i kolonel Roska ja teiste auvõrraste saatel ja tervitab malevkondi. Peale seda tuuakse raekojast naismalevlaste poolt, pr. prof. Paldrock'iga eesotsas, lipud ratsarügemendi fanfaaride helide saatel välja. Õnnistamist toimetavad õpetaja J. Treumann ja metropoliit Aleksander. Seda toimetust kaunistab lõpulaul orkestriga hr. Virkhaus'i juhatusel: „Veel kaitse kange Kalev oma lapsi.“ Selle järele lööb lippude varrastes naelad siseminister Einbund, Riigivanema, sõjaministri ja siseministri poolt. Naelad löövad veel kaitseliidu ülem, Tallinna linna ja Harju maak. maleva pealik. Peale seda annab Vabariigi Valitsuse esitaja lipud kolonel Unt'ile ja kapten Sarsen'ile üle ja asudes kõnetooli peab järgmise kõne: Kinnitasin teie pealikute kaudu teie kätte Riigivanema ja Vabariigi Valitsuse nimel lipud, mida kaitsta on teie kohuseks. Olen kindel, et teie ei jäta üalgi maha oma lippe, eriti teie, õppiv noorsugu. Mitte hirmuks naabritele ei ole meie oma sõjajõude organiseerimas, vaid ainult oma kodu ja oma vabaduse kaitseks“. Edasi saadab minister Soomele sõbralikke tervitusi.

Tervitusi annavad edasi veel II diviisi poolt kolonel Oinas, kaitseliidu ülem kolonel Roska, linnaapea Luik, maak. val. esimees Saar ja hallpää ülikooli rektor prof. Koppel.

Järgnes paraad ja sellele aktus „Vanemuises“, kus rohkel arvul tervituskõnesid peeti. Kõikjal oli tunda, et seltskond pidustustele igat moodi lahkest kaasa aitas. Öhtul oli raekoda, maakonna valitsuse hoone ja südalinn vappide ja ilutuledega dekoreeritud.

Pole ka üleliigne nimetada, et esimene üldine linna ja maakonna kaitseliidu ülem oli 1918 a. kolonel H. Kurvits, kuna linnas leitnant Kuperjanov ja temale abiks praegune pealik kolonel Unt. V. J-n.

## Tunnimehe jõuluöö.

Jutustus.

Kõik see erakordne ja hoogne rähkeldus, mis oli kestnud juba varasest hommikust N patarei asula eluruumis, tallis ja köögis, oli juba lõppemas. Ühes toa otsas nühkisid poisid veel luudade ja kuiva saepuruga okslikest tallatud põrandat, teises aga juba säeti sänge ritta. Ja pea oligi kord jälle majas: aknad paistsid selgesti läbi, kui peeglid helkisid heleda talvepäeva valguse käes, põrand, mille rautatud kontsade lugematud sammud kulutanud aja kestes ilmatu lohkliseks ja konarliseks, oli erakordselt puhtaks küüritud. Eeskodadesse, välja ukse ette ja ruumigi puistati maha tuttavat lõhnavaid kuuseoksi, teerajad õues ja maja ümber olid juba ammu labidate ja luudadega vallalisest lumest koristatud ja nägusalt silutatud. Jõulud mis jõulud. Võta või jäta.

Nii: oli puhast ja erakordselt armas täna patarei ruum. Kõrged raudahjud kumbagis toaotsas hajutasid juba tugevasti kõetuina soojustki. Ja kuuseoksid lõhnasid... Ent rahu polnud majas veelgi. Ärevalt käidi kella all. Kõneldi vähe. Ja kui ruum ju korda hakkas saama, koguneti siia-sinna salkadesse, vahetati mõtteid asjalikumalt ja käratumalt kui vast

kunagi varem. Nagu oleks surnu majas... läbistas mõte mõnegi pääd.

Kus vestlus vaiksem, kus elavam, aga kõneaineks kõikjal üks ja sama: kuis ikka saab ja jääb selle puhkusega... kojuõiduga... Polnud keegi kellegist targem. Aga — koju sõita, jõulud omakste keskel veeta, see oli ju ainsaks sooviks ja igatsuseks praegu kõigil. Kõik tahtsid seda. Aga kõik teadsid ka, et kõigil see mitte võimalik pole, kui ilus ja armas see ka ei oleks. Sest ega hobuseid ometi pühiks nalga jätta ei või. Mõningaid mehi peab ikka neid talitama jääma. Ja vahtkond tagavara laos juures. Ega sinnagi või ometi lumememme tunnimeheks panna!

Ruumis valitseva vaikse jutusumina katkestas veltveebel Tinti ruumi tulek. Oli temaski märgata midagi erakordset, kui ta ühtki valju sõna lausumata poiste hulka poetus ja sedamaid algas sõbraliku jutu:

„No pojad, kas korras kõik see värk, et nii mis koke või?“

„Just nii, härra veltveebel,“ pistis poiste hulk sumisema.

# Neid „Sõduri“ tellijaid

kellel tellimise raha veel õiendamata,  
palume seda

**võimalikult rutem talitusele ära saata.**

„Sõduri“ talitus.

„Ja, ja...“ Veltveebli pilk käis toas ringi. „Ega ei tohi nuriseda. Tööd on tehtud. Mehemoodi kohe on tööd tehtud... Nägin isegi, mihuksehoolega olite asja man...“

Oli selge kõigil, et veltveebli tuju täna säärane sõbralik ja lahke. Näis peaaegu, nagu tunneks ta end miskipärast süüdlasena või ülekohtusena poiste ees. See leplik olek äratas kõigis usalduse oma häatahtliku vanema vastu ja aitas vallandada keelepaelad.

„Aga... aga...“ Paar hakkajamat poissi nihkusi teiste hulgast esile. „Härra veltveebel, lubage küsida, et kuidas jääb siis nende puhkuslubade ja liitritega. Nüüd on kõik juba korras ja... Aeg läheb edasi, ei tea midagi korraldama hakata. Varsti läheb juba rong...“

„No küll jõuate, küll jõuate“, jäi veltveebel lahkeks ja jutukaks. „Küll jõuate veel korraldada ja rongile kah. Varahoidja juba hakkaski loospaberisi kokku keerama. Võtsime kõikide nimed looside hulka. Ikka kõik tahavad vist?“

Neile veltveebli sõnadele vastati vaikusega. Ja see ütles juba küllalt selgesti, et kõik tahavad. Jäädi aga veelgi vestlema, oldi ühel nõul, et loos ütleb ikka selle kõige õigema otsuse.

Ainult kaks poissi jäid üldisest vestlusest nagu kõrvale: reamehed Väin ja Kullerpuu. Esimene neist seisis täiesti eraldatuna akna juures ja veeretis omas püüdes kentsakaid mõtteid. Et kuhu tal ikka oleks sõita mujale pühiks, kui mõni jaamavahe linnast alevisse, kus ta onu kingseppmeister. Sääli ju võiks need päevad maha magada. Saaks kord tahtmist mõõda hingatagi, unerahu segamata vaikuses lamada ja vahitada nii palju kui süda kutsub. Aga kas on selleks pisimatki lootust, kui selle asja otsustab liisk. Liiski otsib õnneseni. Õnneseeneks aga pole Väin kunagi osutunud, ega looda praegugi, et õnn nüüdki tema kätte leiaks. Kindlasti ei leia.

Väin vaatas, et oli ka keegi teine, kes teistega ei seltsi, kes üksi ja omaette oma voodi juures asja teeb. See on reamees Kullerpuu. No taevas halasta, käis korraga mõte Väina ajudest läbi, mis oleks siis, kui see vaene vend peaks jääma kojusõidu õnnest ilma. Seda teadsid kõik, et Kullerpuu vaevalt mõtleb kunagi millegi muu kui oma kodu päale. Saab kodust iga üle päeva kirja ja vastab sama tihti, tihedaminigi. Kui tal mõnest taskust aga juhtub mõni paberilehekene väljapoetuma, siis on sinna kirjutatud kindlasti vähemalt need kaks sõna: armas mamma! Ja kui Väin nüütsama oli otsustanud veltveebli juure minna ja küllma rahuga õelda, et ärge tema nime pandagugi loosidesse, siis loobus ta nüüd sellest. Torkas ühe „Tõmba-Jüri“ endale hambusse ja läks välja, tegi paar tiiru ümber maja.

Tagasi tulles naelutusid ta jalad ukse taga raudmatile. Käsi peatus lingil... Nii siis — valmis juba! ruumis hauavaikus, milles kostab ainult veltveebli julge hää, loeb nimesid ette. Väin ei teadnud, kas need on jääjate või sõitjate nimed; kuulatas siiski hooliga edasi. Tal oli natuke narr tunne oma ärevalt põksuva südame pärast. See pole mehise mehe komme, pole Väina värki mehe mood. Kuid korraga: „reamees Väin“, kostab kõvasti ja selgesti puhtas ja vaikes ruumis kajastuv veltveebli hõige. Mis see tähendas? Oli see siis tõesti loosimisel õnnelikes osutunute nimestik?

Kui veltveebel nimede lugemise lõpetas, poetus Väin sisse. Samal silmapilgul puhkes kontsade kolin. Õnnelikud jooksid säravil silmil omi asju sõiduks korraldama, ühe nurga mehi vestsid kiirelt rutates ja pidasid rõõmsaina nõu. Väin mäletas nii mõnegi nime, mis läbi ukse eeskotta kostus ja tal oli selgem kui selge, et need, keda veltveebel hõikas, olid ikka need õnnelikud. Sest kõik mee lejäänud hõigatud rühmeldasid rõõmsate nägudega oma asemete juures, jooksid kastide toa vahet rääkisid üksteisega ainult sõidust ja sõidust.

Väin mõtles, et kas tema peab nüüd ka kepslema hakkama nagu karjamaale pääsenud tall. See nagu ei läheks hästi temale, igavesti tasakaalus ja rahulikule mehele. Aga! Mis see siis on!... Vaene Kullerpuu... Kas saatus siis tõesti valmis sai säärase vembuga!! Kullerpuu seisis liikumata oma voodi päitsi juures, vaatas kaugusse kiindunud pilgul aknast välja. Ta hambad olid kergesti huulde hammustunud, kiiresti, kiiresti vilklesid laud üle niiskusest kilavate silmade.

Väin ei saanud end enam tagasi hoida. Silmapilku oli ta Kullerpuu juures.

„Kas sul ei olnudki puhkuse luba või?“

„Ei olnud“, vastas Kullerpuu pilku pööramata ja niiskust ta silmis hakkas paisuma juba pisaraiks.

„No mina luban sul sõita“, lausus sellepääle Väin ja ilma, et enam näinudki oleks, kuidas Kullerpuu ilmesse see nali tõi kibeda krimpust, astus ta kindlal sammul läbi ruumi veltveebli tuppa.

„Härra veltveebel“ peatus ta kannuseid kokku lüües ukse juures, „kas oleks võimalik nii, et mina jätan pühiks sõitmamata koju ja minu asemel võiks minna reamees Kullerpuu.“

Veltveebel arvas, et selleks ei võiks olla takistust. On ju ainult paratamatult tarvis, et teatud arv mehi jõuluksi patareisse jääks. Ja millega Kullerpuu valmis saaks, sellega Väin juba ammugi hätta ei jäävat.

„Nii siis kirjutatan Teie asemel puhkusloa Kullerpuule“, lisas veltveebel ja Väin võis minna.

„Noh, Kullerpuu,“ astus ta üksijäänud nukrustaja juure. „Miks sa siis ei hakka veel juba sõidule valmistama?“

Ja vastust saamata ivakese aja pärast:

„Mis sa's nüüd vaatad nii imestanud näoga? Kas sa's ei kuulnud kui ma sul lubasin jõuluks koju sõita.“

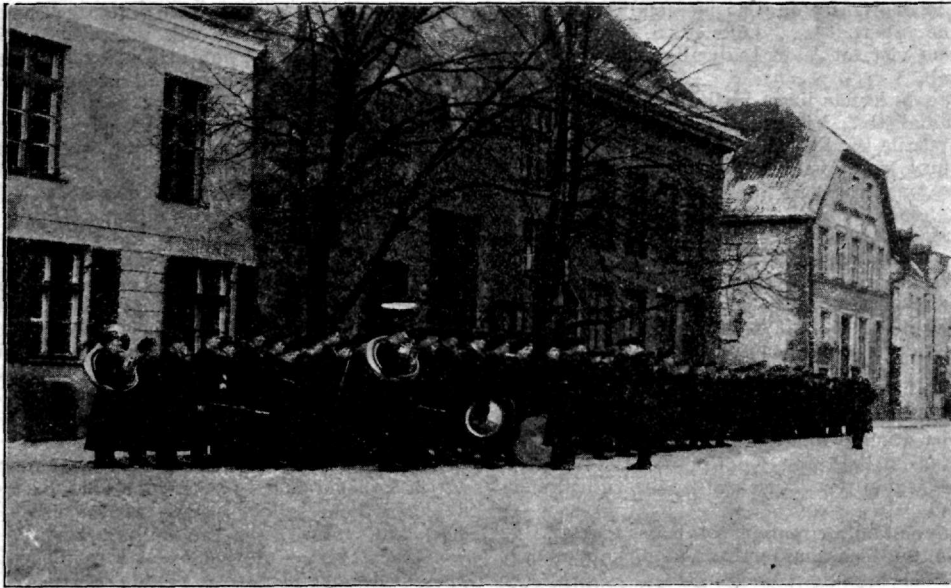
Kullerpuu ei mõistnud midagi mõelda ega ütelda. Millest ometi see, et Väin see alati mõistlik ja häatahtlik poiss teda ta õnnetuse pärast veel narrima hakkab. Ja juba oli vaesel poisil peaaegu nutt varaks.

Seda nägi Väin ja seletas sõbrale asja algusest lõpuni ära. Et mis sääli's on. Väinal endal vanemaid pole. Onu küll on, aga tema juure võib ju pärast pühi ka sõita — miks just nüüd. Aga Kullerpuul on oma kodu, kus ootamas poega omad vanemad... Mis sääli's nii imelikku on? Muudkui mingi aga veltveebli juure, saab loa ja võib jalga lasta.

Veel näis Kullerpuu kahevahel olevat, kas uskuda või mitte, narrimise pärast pahane või üliinimliku häateo eest Väinale tänulik olla, kui veltveebel meeskonna ruumi tuli, asja Kullerpuule uuesti paari sõnaga ära seletas ja sõiduliitri väljakirjutamiseks järele päris, mis sugusesse jaama Kullerpuu sõidab. Nüüd oli äsjase õnnetuma rõõm suur. Kindlasi suuremgi, kui ta oleks olnud siis, kui loos ta lippama oleks lasknud. Teha pol-



### Kaitseväe talvisest elust.



*Jalutuskäigule muusikaga.*

...  
*nad tal suuromat küll midagi — sõidu vastu valmistatud oli ta ju peaaegu kuu aega, juba esimesest lumest saadik. Aga jooksmiseks siia-sinna ikkagi leidus mõni põhjusekene. Korraks kadus ta välja ja tõi tagasi tulles Väinale kolm pakki pühade suitsu, mis ta vägisi pidi Väina padja alla peitma. Tagasi tulles lubas kindlasti midagi suupärast veel kaasa tuua ka Väinale.*

*Pikkamisi jäid ringi keerlevad inimkogud voodite vahel järjest harvemaiks. Sooviti häid pühi, õeldi nägemiseni ja lahkuti.*

*Reamees Väin tõmbas säärikud jalast ja viskus selili voodisse. Ta teadis varemgi, et nii mõnigi hää asi on kroonumehele kondipärasem kui kellegile muule muus maailmas. Ja ets sa näe: pühadki... Juba lesi selja pääl — aga jõulu laupäev alles homme.*

*Väin oli enese ja ilma eluga täiesti rahul.*

\*

*Jõululaupäeva hommikalgas päris harilikuna äripäevana. Korrapidaja hüüde päälle hakkasid tekid liikuma vähem kui pooltes voodites, enam jagu jäid puutumata samuti korda nagu nad õhtul olid jäänud.*

*Riietuti, säeti asemed, pesti ja mindi talli hobuseid puhastama ja söötma. Loomulik, et see töö aega nõudis rohkem kui kahevõrra. Aga talli juurest tulles mindi juba otsekohe kohvale, sest hilise aja ja päeva erakordsuse tõttu jäeti tavaline hommikune ülevaatus toimetamata. Kui kohvijoomine lõpetatud, ei olnud toimkonnast vabadel enam erilisi kohustusi. Suurem hulk poisse kasutas vabadust linna minekuks, osa asus aga lugemistuppa ajalehtede ja ajakirjade jõulunumbrite juure või jälle malelaua taha.*

*Ainult Väin pidas jällegi kõige paremaks säärikud kannuste tärinallal voodi veere alla lükata ja asemele heita. Tal oli ka eriti põhjust „selja pääl“ olla, sest täna tuli tal rügemendi ladude valvel olevasse vahtkonda tunni-meheks hakata....*

*Oleks olnud pagana kena Väina meehest, kui silmad oleks natukeseks märganud kinni vajuda, sest*

*ees niikuinii unekitsi õö. Aga ei saanud und. Ikka jälle astusid kellegi rängad saapad üle toa, mis peletas sobida püüdva une jäljedki. Ja jälle tuli vaid selili lesida ja mõttelõnga eietades hall-tuhmi lage.*

*Imelik jõud neil jõuludel. Võtavad oma võimusesse isegi säärase selge meelega mehe, nagu seda on Voldemar Väin. Ei saa ega saa uni kord juba laugude alla asuma. Väljas on tänagi selge ja heledalt päiksene. Puudel õrnvalge härm. Sees aga see kuuskede lõhn... Väina süda täitus millegist, millel ta rinnus pole ruumi igapäev.*

*Tulid esile lugematute päevade tagant ajad, mil Voldemar Väin, kes praegu kroonumehe mundris selili sängis und ootab, et oleks jõuluõöl kergem, püss käes, valvata, oli veel väike välejalgne Volli. Koorus mineviku hõlmade alt hämarad pilte, paiguti vaevaltmärgatavuseni hämaraid. Aga mis selle hämaruse hulgast kaugele esile helendas — need olid jõulud. Kõik jõulud — aastaste vahemaadega reas nagu põlevate küünaldega helestatud kuused kusagil lõpmata pikas ja hämaras ruumis. Ei olnud heledamat heledate hulgas. Ainult see esimene mällu jäänuist oli omalt valguselt nagu värisevam natuke. Kuid siiski: küllaltki selge Volli väikeste käte ulatus kitsas toas lihtsal laual sädleva jõulukuuuse poole. Ja vallatud vanema vennaga tuppa toodud õlgedes pärast jõulujutlust, mille luges ema, ja õhtusööki. Ja palju veel. Mõndagi veel....*

*Kui reamees Väin ärkas, oli aeg juba nii kaugel, et tuli hakata valmistama vahtkonda mineku vastu. Ta avas silmad, vaatas korraks oma taskukella ja teadis sedamaid, et tuleb tõusta. Läks ceskotta, loputas silmad külma veega üle. Uinak oli olnud küllalt kestev ja rahulikki, et tunda end nüüd kergena ja karastatuna.*

*Nüüd riidesse! Padrunitask ja püss! Lõuna pole veel valmis, tuakse vahtkonna ruumi järele. Kapral Juur toob, võtab tamka laua ja pulgad ka ligi — läheb aeg ometi natuke rutemini.*

Vahiparaad. Juba on ärid suletud. Siin-sääl avaneb süski pööret, et lasta hilist ostjate pakkide sületäiega välja. Paljuil jõulukuusk õlal veel...

„Härra leitnant, tunnimees rügemendi ladude juures — esimene vahetus!“ ... Läks edasi, ei küsinudki midagi. Arvas vist, et Väin teab niigi. Oli ehk nõost näha, et teab.

... Kes teab, kunas linna kirikuis jõuluõhtune jumalateenistus algab? Vist ikka hiljem. Võib olla on orel ja laul postile kuulda... Aga — Väinal ei tule ju niipea minna veel. Kuid kellad on ikkagi kuulda — vahtkonna ruumi kostavad ka...

„Vahtkondade ülemad ette! Käies marss!“

... Vutt-vutt, tuli üks väike valgepäine tüdruk tänavana nurgale. Peodes postkaartid — pühade õnnesoovidega. Ühes käes mitu, teises vaid üks. Kui peatus postkasti juures, jäi ta pilk vahiparaadiks rivistatud sõduritele. Nägu imestunud ja oleks nagu küsida tahtnud: mis te jändate enam, kas pühad teil siis vast pääle ei hakka juba? Upitas kikivarvule, lasi peotäie kaarte posti, aga seda ühte teises käes silmitses veel korra. Kellele kirjutab väike tüdruk niipalju kaarte, mõtles Väin. Ju vist koolilõpetele. Aga see üks, mis oli isepäin ühes käes, kellele see? Koolipreilele või ehk peigmehele? ... Keegi ei tea väikse valgepäise tüdruku südamisaladust.

„Vahtkonnad oma ruumidesse! Käies marss!“ Ja vahiparaad lagunes sedamaid vahtkondade kaupa laiali.

\*

„Väin, Väin“, raputas vahtkonna ülem kapral Saavo naridel lamajat, „kell on üksteist juba — sul tuleb minna jälle.“

Magaja tõusis istukile. Valgus kiskus ta unest kibolavad silmad krimpun:

„Üksteist või?“

„Üksteist jah. Viska sinel selga ja võta püss! Läki!“

Väin läks juba teist korda postile. Puges kähku sinelisse, tõmbas padrunitaskuga rihma pääle ja astus vahtkonna ülema kannul uksest välja. Ehkki mõne minutitisele järele ihu lõdisema kippus, tundus süski, et ilm on lõõnud pehmemaks. Läänetaevas kogus pilvi.

Postil harilik vahetus.

Vahtkonna ülem ja celmine vahetus läksid. Väin oli jälle üks ja ainult enesega.

Ladude vastas asuvate majade aknad olid veel viimseini valgustatud. Keldrikordadest kuni katuse kammerdeni. Mõnedel aknaist näis eesriietes ja ruute katvas jääkorras nagu paljude küünalde valguses paisetud väikseid ja värisevaid helendusi. Kas siis jõulu-puud põlevad veel? ... Ju vist. Tasast laulugi kuulub kusagilt.

Tunnimees ei tohi postil istuda, laulda, süüa, suitsetada... Reamees Väin on korralik sõdur. Ta teab ära kõik, mis tunnimees postil ei tohi. Aga kui on just jõuluõö, ja postile ära paistavad, hoopis ligilähedalt heledalt valgustatud aknad ning läbi ruutude, eesriiete ja kiiskava jääatuse tasa kostub pühalik laul... Kas tunnimehe süda siis hardaks saada võib, kas ta mõtted võivad kippuda lapsepõlve ja mujale laiali. Sellest ei lausu veel maksev Vene Garnisoni määrustik sõnagi. Pole sääl paragrahvi selle kohta, aga reamees Väin arvab instinktiivselt, et ega vist ikka ei või. Ja ta hakkas kasuka hõlmu koomale kohendama. viltides jalgu vastu maad tatsutama ning vajutas viimaks järjekorraliseks hehistuseks kellanupule.

Äkki tundis ta mingit puudutust säärtel. Jahmatas isegi natuke sellest ootamatusest. Vaatas siis kasuka hõlmele vahelt sisse. O, see ju Väina vana kameeraad, rügemendi eluaegne varahoidja ja igavene ladude sisemine tunnimees Mints. Või muudkui tuli aga mehike ja pistis nina kasukakarvadesse sooja. Pistku aga pistku!... Väinal ei ole selle vastu mitte-kui midagi.

Mints on ju samane kroonumees ja riigi kalli varanduse valvaja nagu Väingi, temal on õigus saada sooja kroonu kasukast. Aga alt tuleb ju külm ikkagi kallale, ainult ninakene saabki sooja. Väin madaldas enese põlvede ja puusade painutusega selle võrra, et ta pika kasuka alumised ääred maha puutusid ja väike mugav paik sai kassile kahekorra kumerdunud hõlma veere all. Oli tunda, kuis ta nüüd viltidelt alla uperdas, et pugeda sinna paremasse paika. Hakkas vastses mugavuses nurramagi pea. Kasuka hõlm andis edasi ta nõtkete keha värinad.

Ole rahul, armas südametunnistus! eietas Väin nii pool tõllakil seistes endamisi mõtet, mis talle nalja tegi. Garnisoni määrustik ei lausu kassi soojendamist sõnagi — ei keela ega käse seda. Ja ka säärast paragrahvi ei ole, et tunnimees peab postil olema sirge kui küünarpuu — tulgu või kass kasuka veerest sooja saama. On üldse üks väga puudulik seadus see vene garnisoni määrustik. Aga ise kuri ka veel. Või küll — mis need vene-lased sest keelma ikka oleks hakapud ega kass ju nende kasukasse ometi ei lähe, kas kardab poslamasla lõhna otsegu surma lähedust. Tagasi vaatamata pistab lip-pama.

Raatusse tornis löi kell kaksteistkümmend kumedit ja kahekordselt kajastuvat lööki. Nende lõppedes hakkasid koheselle kaugema kiriku omad — heledamad, kilkavamad, aga samuti kajastuvad.

Ühest vastas olevast õuest kuuldus võtme kriikis. Siis avanes uks ja päästis kuuldavale noori ja heledaid naishääli. Õuevärava lukk ragises ka. Ja avanes.

Kas ehmatas Mints sellest, või kutsus teda laduruumist kostuv roti-reo kõbin, aga välja ta Väina kasukahõlmust hüppas kui tuul ja lippas omast kitsast lävest, mis talle jäetud ukseurka, sedamaid sisse.

Gaasilatena heledasse valguses tulid kaks sillerdavat tütarlast. Üks neist näis olevat minokuke riie-tatud, see oli vist kellegi külaline, teine jälle hoopis kergelt, vaid palitu õul, see vist on siis see saatja ja jääja. Jumalaga jätt.

Lahkuja: „Kunas sa siis tuled minu poole.“

Jääja: „No eks ma teisel pühäl katsu tulla, homme tahaks kodus olla.“

Lahkuja: Aga tule siis nimelt juba teisel pühäl.“ Andis käe.

Jääja: „Teisel pühäl jah“. Andis musi.

Väinale ajas see millegi pärast kõha pääle. Pikk puhk tuli turtsuda. Ja omaks suureks üllatuseks pidi ta märkama, et see kõhahoog segas lahkujate lahku-mist. Mineja peatus juba mitmendamal sammul, vaatas Väina ja jääja poole.

„Vaene poiss, isegi jõuluõöl“ ... kuuldus saatja haletsus värava vahelt.

Sellepääle astus lahkuja tagasi väravale. Sosistati midagi ja mindi siis igaüks omale poole. Aga õuevärava lukk ei raksunudki. Võitki ei võetud eest ära.

„Et kas vaene poiss peab seda väravat ka veel valvama või?“ küsis Väin sõnatult.

Uks ka — paugatas ainult.

Mõni minut pärast altuke paikumist ilmus katusekambril üksikule aknale ruttu liikuv vari. Ah siis selles toas elabki see külalise saatja... Millegi pärast ei saanud Väin sellelt aknalt enam oma pilku. Teadis ju ometi sellest aknast midagi. Seda vähemalt, et selle akna valguses liikuv vari on inimese heidetud, kes alles sama ütles reamees Voldemar Väina kohta vaene poiss.

Aga uuesti uks — sammud ja siis värav.

Ta oli jälle laternate ja akende valguses.

Ent mis see siis tähendab — ta tuleb Väina poole. Otse Väina poole ja midagi valget on käes. Sissemurdma või pommi viskama? Ei see ei lähe.

Kuid tulija peatus aupaklikus kaugusest suures kasukas vilte tatsutavast tunnimehest.

„Tere jõudu, kroonumees“, ütles tasa.

„Jõudu vaja,“ ühmasid Väina huuled automaatselt.  
„Kas siis jõuluõöl ka rahu ei anta? Peab siis täna ka valvama neid hooneid?“ ... küsis.

„Tunnimees ei vesta võorastega juttu, preili.“ Väin hakkas laahoone ees pikaldasil sammel edasi astuma.

„On's täna õösel v õ ö r a i d k a ?“ .. Ta jäi endiselt liikumata paigale.

Väin tundis, et ta on rohkem kui peab olema selle tütarlapse vastu karm kui tammub nii ükskõiksel ja hoolimatult edasi-tagasi. Ta peatus.

Tänava keset seisev neid aga uuesti:

„Ma oleksin väga rõõmus, kui mult vastu võtaksite pisut mu oma tehtud küpsiseid. Ei tea kuis tuln sellepääle teid jõuluõöl siin valvamas nähes. Kas te aga võite ainult?“

„Valju karistuse ähvardusel on tunnimehel keelatud postil olles midagi vastu võtta — mis ja kellelt see ka ei oleks.“

Väina lahke külastaja jäi liikumatult oma paigale — oli nõutu. Mõninga mõtlemise järele aga lausus:

„Aga kui panen oma pakikese siia vihmatoru vahele, kas siis äramines võtaksite?“

„Võtaksin.“ Väin i-egi kuulis seda vastust vaid vaevalt.

Kellad raatuse ja kiriku tornis löid omad kajastuvad ühed.

„Teid tullaksegi juba vist vabaks vahetama,“ teadis imeline võõras aimata.

Väin ei lausunud sellepääle midagi, aga et neiu aimust kinnitada, vaatas nagu oodates vahtkonna ruumi poole.

Tuldigi. Kohe, kui posti üleandmine lõppenud, ruttas vahtkonna ülem jälle minema. Väin järgnes talle pikka ja aeglaste sammudega.

Quevärvale, mille varju ta väike jõuluvana oma küpsise kotiga oli pugenud, liginedes tundis ta vähe imelist ärevust. Kiirendas samme, et vahtkonna üle-male järele jõuda. Aga ta peatati, ulatati pakikene. Väin surus annetaja väikest kätt ja

„tahaksin korraks veel näha oma hääd jõulu-ingelt“ tulid sellejuures sõnad ta huulile, milliseid poleks ela uskuda saanud omast suust.

„Homme?“

„Olgu. Kell viis.“

„Kus?“

„Siinsamas?“

„Mis siis?“

„Hääd ööd!“

„Nägemiseni.“

Kärmosti ruttas Väin vahtkonna ruumi poole. Rutates jagas ta aga valges paberikotis olevad piparkoogid ja õunad oma sinelitaskusse, ega kõnele-nud oma kummalisest loost kellelegi sõnakest.

Esimese jõulupüha väärdtul punkt kell viis oli reamees Väin tuttava värava juures. Luges esimest korda omas elus minuteid. Jalutas aeglaselt edasi-tagasi nagu ootaja kunagi.

Polnud kaua oodata. Ta tuli. Tuli sama arana nagu teda oodatigi. Ulatusid käed. Tutvuneti.

Laia ja pehme lume sadades läks nende kahe-tee nagu iseenesest linnast välja pargi rahhu ja põlis-puude all ristlevatele radadel, kus nende jäljed jäid ainumaks vastsadanud lumel.

Jäi maha linn — lugematuist kelladest helisev ja paljude laternate valgusest kumav.

Kuulati rohkem pehme lume rudinat oma jala-astete all, kui üksteise juttu, mis oli kasin tulema. Vilistatigi.

Ühed kurinad olid teiste hulgast ära eksinud — linnast välja tulnud pargi äärest maale viivale teele tilisema.

„Siingi sõitjaid...“

„Mõni maamees vist.“

„Kes teab.“

Lumisadu tihenes. Mõlemad hulkujad olid kat-tunud üleni paksu lumekorraga. Ja jalg vajus järjest sügavamale pehmesse rudisevasse lumme.

Üksikuile hajameelselt vahetatud sõnadele järg-nes alati hulk vaikust, kus kummagil üksteisele midagi öelda ei olnud.

Korraga aga võttis Väin (kust tal küll see julgus tuli) omalt varukalt tükikese lund, mille pehmet kokku-pigistatult tagasihoidlik käieviibe läkitas kõrval-käijale otsemat teed näkku. Aga no see tasuti kahe-võrra. See jälle kahevõrra... kahevõrra ja mitmevõrra. Lumised puud kajastasid heledaid kilkeid. Oli lahti päris korralik lumesõda.

Õhetavate, kuumavate nägudega pöörati tagasi linna poole. Poeti jalutajaid täis kiilunud tänavaist läbi. Jõuti tuttava värava juure.

Ei, ei! Pole kusagile ruttu! Tragi preili ei lask-nud Väina minna veel. Tulgu ülesse joogu ometi klaas teedki selle suure sõja pääle ja puhaku silmapilgu võit-lusväsimust.

Väinast ei olnud vastupanijat. Kes teab, kust oli tulnud see otsekoheus, avameelsus ja kodusus nende vahele. Ja see aina süvenes selles väikeses ja koduselt armsas toas, kuhu Väin talutati.

Natuke ootamist ja pildialbumi sorimist. Siis tee ja jõulupuukese poolikud küünlad põlema. Tunnid kadusid juba hoopis elavas vestluses, sest oli ju nii palju millest kõnelda kahel inimesel, kes mõlemad vanemateta — üksikud, kes mõlemad pidanud jätmä enesesse nii mõndagi, mida vaja oleks olnud kellegiga jagada...

Kell oli juba 12 saamas, kui Väin oma ööloa sõna-iausumata korrapidaja lauale pani, enese ruttu lahti riietas ja kohe ka asemele heitis.

\* \* \*

Oli möödunud aasta. Aeg toonud jõulud jällegi. Kolmekordse kivimaja katusekambris, otse vastu sõja-väe tagavara ladusid, ehtisid kakš inimest väikest jõulukuuske. Kinnitasid küünlajalgu, sidusid puna-põselisi õunu, riputasid valget vatti kuuseoksaadele.

Äripäevad vastu pühi olid olnud kibedamad kui kunagi: mehe vasar kopsis saabaste ja kingade taldadel sageli kauemini kui poole ööni ja noor naine ei lasknud ka oma õmblusmasina vänta varem peost. Kalliste pühade väikne pühalikkus oli naudidav nüüd seda magusamana.

Kui kell juba ühele liginema hakkas, kui kõik mälestused väikeses vestluses elustatud ja kavatsused uute lootustega karastatud, tõusis mees istmelt. Ta ilmest paistis, et tal on mee-mõttesse tulnud midagi õige ootamatult tore-dat.

„Noh?“ vaatas naine talle otsa.

„Üks aasta“ lausus mees tasa. „Aga kas me ei viiks praegu postilt vabanevale tunnimehele midagi...“

„Viime,“ oli naine nõus. Ja silmapilk täitis valge paberikoti piparkookidega ja õuntega.

Õues keerutasid külmad tuisutuuled tuhkset lund. Värinad läbistasid soojast toast tulnuid. Naine hoidis värava varju, kui mees juba lahkuvale tunnimehele läks viima kingi pakk.

Nagisevaid puutreppe üles minnes peatas naine mehe:

„Tead sa, mis kõneleb rahvasuu?“

„Mis kõneleb rahvasuu?“

„Rahvasuu kõneleb, et kui minna jõulu laupäeval südaõöl kolme tee harule, siis näeb... näeb oma poig-meest... Kas sa's seda pole kuulnudki.“

„Olen kuulnud küll,“ naeratas mees ja võttis naise käe.

Mart Raud.

## Kuulipilduja Võru katustel...

Sõjamälestus.

Aprillikuu lõpul 1919 aastal olid Võru linnas ärevad päevad. „Verevä tulõva! verevä tulõva!“ käis suust suhu. Ja see polnudki sugugi tühi jutt, sest Kasaritsa mägedelt kuuldus Võrru imeselgesti kuulipildujate ja püsside ragin, selgemini kui vedurivile vaksalist. See oli viimane venelaste Võru vallutamiskatse, millal nad paiguti raudtee lähedusse juba jõudsidki. Hirmul on suured silmad ja pikad kõrvad, ütleb vanasõna, kuid et hirmul pikad jalad, see on ka tõsi. Sest siis venis Võrust põhjapoolse suur sõjapõgenejate rodu, eesotsas kaubajuudid, siis suur rodu kartlikke prouasid ja siis veel hulk elukutselisi jalgalaskjaid. Linnajääjate keskel sündis aga iga minut uusi ehmatusrabadusi. Parajasti läksid üle turuplatsi kaks naist, kui nad äkki kuulsid hirmust vingumist, mille pääle nad kohe minestanuina maha kukkusid. Nende juure jooksid lähedusest veel kaheksa naist ja tõstsid siis kõrvulukustava hädakisa. Sest vingumine ikka veel alles aina kasvas, paisus otse kohutavaks. Niisugune luust ja lihast läbikäiv vingumine, mis oma koledusega üksi juba inimesi tapab ilma et kuuli vajagi oleks olnud. Nii nad olid kange vingumise õuduses hinge heitmas, kõik need kümme Võru linna vahvat naist.

Kuid õigel ajal jõudis sinna juure üks mõistlik mees, üks külmavereline selle linna meeselanik, kellele arusaamatu oli naiste hulgumine päiksepaistelisel kevadisel keskpäeval.

„Mis ti siin röögit?“ küsis ta naistelt.

„A kullõ kuis kuuli vingva, verevä omma joba man.“

„Kos nä vingva? Mis ti hullu juttu ajat?“

„A om! Kullõ esi kuis kuuli vingva. Nuu omma suurtükü kuuli, nu õlõ'õi inämb püssakuuli.“

Mees kuulas ja kuulas kuid ei kuulnud midagi niisugust. Tahtis juba kõrva ligi maad panna, et ehk siis kuuleks, kuid siis, siis tuli see hirmus silmapilk,

kus kohutav vingumine jällegi pääle hakkas, millal naised end turule pikali viskasid ja huluma pistsid.

„Kulõ, kulõ, mis ti nalla tiit, tuu jo kass rüük katusõ otsan. Kassil omma pulma, kas ti tuud tiia'ei, et kassi kevajäl rüükvä, olgu nä esädse vai imädse.“

Ja tööpoolest, see oli üks igavene suur vana isane kassiroisk, kes roninud sellel ilusal kevadisel päeval katusele ja röökis säääl südame põhjast oma armu kurbustest ja valudest. Oli ta hääle hale ja südame põhjani lõikuv, vahel mässav ja maailma ära süüa ähvardab, otsekui oleks pääsenud kurat põrgust lahti ja lennanud väikese Võru linna katusele oma viha maailma üle välja kallama. Niisugune suur kunstnik laulu alal oli too kass, kelle kunsti mõjul minestasid Võru linna turule 10 vahvat naist, pidades neljajalgse kunstniku armastuslütürikat „verevide kuulõ vingumiss.“

Vahel vaibus ta hääle kui sireeni vile, libisedes kõrgelt noodilt aegamööda sellele kõige madalamale, kus lõppes meisterliku ritardandoga. Siis tuli paus. Kui ta siis hinge kokku oli võtnud, võttis ta äkki ennekuulmata kõrge ja kõva noodi täis ooperilaulja heroilikkua paatost, tõmmates selja kühma, ajades saba sirgeks, tõmmates näole draamanäitleja meisterlõusta, kuis ta hääle siis paisus ja vajus otsekui orel.

„No kuulõ'tõ, et om vana kassiroisk! Kos teil aru om?“

„Mis ma vana inemini tiia, ma kuuli, et püssä pauksõva ja rüükmist kuuli kah, arvisi et no omgi sõda man.“

Sellepääle lausus see asjatundja mees naistele veel midagi paukumisest ja vingumisest ning sellega lõppes see põnev lugu, sest saadi teada, et vaenlane ikka veel Kasaritsa mõisast siiapoolse pole jõudnud.

Juhan Jaik.

## Ametlikud teated.

### Kõrgema sõjakooli lõputööd.

Kõrgema Sõjakooli 2. lennu lõputööde ettekandmine ja kaitsmine on juba alanud. Seda toimetatakse Ohvitseride Keskkoogu kasiinos (Raatuse plats, 14), kus suuremad ruumid võimaldavad rohkemal arvul garnisoni ohvitseride pealt kuulama ilmuda. Tööde ettevalmistamiseks oli Kõrgema Sõjakooli õpilastele kolm kuud aega antud, kus nad kõigest muust tegevusest vabastatud olid. Ettekandmise aeg, teemad, autorid ja oponentid on järgmised:

1. 16. detsembril kapten Kulbusch, „Jalgväe ja suurtükiväe koostõõtamine meie oludes“. Oponentid kolonel Reek ja kolonel Brede.

2. 18. detsembril kapten Tomander, „Piirikaitse mobilisatsiooni korral üldse ja meie oludes eriti“. Oponentid kindral Tõrvand ja kindral Lebedev.

3. 19. detsembril kapten Matson, „Riigi õhukaitse meie oludes“. Oponentid kindral Tõrvand ja kolonel Reek.

4. 21. detsembril major Masing, „Rahva ja sõjaväe moraalne ettevalmistamine praegusaja sõjas ja selle tähtsus“. Oponentid kindral Tõrvand ja kolonel Reek.

5. 22. detsembril kapten Kurvits, „Partisaantegevus ja selle tähtsus meil“. Oponentid kindral Tõrvand ja kindral Lebedev.

6. 28. detsembril kapten Grabby, „Millised kaitselahingu pidamise viisid on kõige kohasemad meie oludes“. Oponentid kolonel Reek ja kolonel Salf.

7. 29. detsembril major Fiskar, „Lahingmõõna tarvituse praegusaja lahingus, selle toimetamine lahingväljale ja väeosadele meie oludes“. Oponentid kolonel Reimann ja kolonel Brede.

8. 30. detsembril major Vanaveski, „Gaassõda meie oludes“. Oponentid kindral Lebedev ja härra Buxhoevden.

9. 4. jaanuaril kapten Freiberg, „Õõsine tegevus ja tema tähtsus meie oludes“. Oponentid kolonel Reek ja kolonel Salf.

10. 7. jaanuaril kapten Kasak, „Maskeerimine. Küsimuse arenemine praegu ja tulevikus, välisriikides ja meil“. Oponentid kindral Lebedev ja kolonel Parv.

11. 8. jaanuaril kolonel-leitnant Traksmann, „Riigikaitse teostamine inseneriasjanduse alal. Olemasolevad vaated ja võimalikud abinõud meie olukorras“. Oponentid kolonel Riiberg ja kolonel Parv.

12. 9. jaanuaril major Normak, „Side oragniseerimine riigis ja lahingväljal“. Oponentid kolonel Reek ja kolonel Riiberg.

13. 11. jaanuaril kapten Lango, „Mehaaniline transport. Meie võimed sellel alal“. Oponendid kolonel Reek ja kolonel Reimann.

14. 13. jaanuaril major Raud, „Rannakaitse, eraldi meie oludes“. Oponendid kolonel Reek ja meriväe-kapten Salza.

Ettekannete algus 21. detsembril kell 6 p. l. ja 22. detsembril kell 1 p. l.

Neljandale ja viiendale ettekandele on ka asjast huvitatud craisikutel pealtkuulamine lubatud. Pealtkuulamise loa saamiseks tuleb 20. ja 21. detsembril kella 1—2 p. l. pöörata Ohvitseride Keskkogu kasiinos kapten Jaagundi poole.

## Piirivalve ohvitseride, sõjaväe ametnikkude ja piirivalvurite vormi eraldustunnusmärgid.

Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud 25. nov. 1925 a.

**A. Piirivalve ohvitseride välivorm (välja arvatud meriväe ohvitserid) on samasugune nagu kaitseväe ohvitseride (välja arvatud ratsaväe) välivorm järgmiste eraldustunnustega:**

1. Mütsimärgi alumine osa on helerohelisele padjale asetatud.

2. Kuuel on eraldustunnuseks vasakul varukal üleval pool küünarnukki kantav piirivalve embleem, juurelisatud kavandi järgi. Samuti on kuue krael kantav riidepaelast nurk helerohelist värvi piiratud kollase jutiga. Mõlemil krae otsal kullakarva metallist ehk väljaõmmeldud trafarett kombineeritud tähtedest „P. V.“

Märkus: Suvel on lubatud omal kulul kanda samasugust kuube õhukesest riidest.

3. Palitul on eraldustunnuseks vasakul varukal kantav piirivalve embleem ja rinnapoolsete krae tagasikäänete lõigetest alates asuvad ülespoole suunduvad värvipaelad helerohelist värvi kollase servaga.

Märkus: Välivormi kandmine sünnib sama korra järele nagu kaitseväe maaväe ohvitseridel.

**B. Piirivalve sõjaväe ametnikkude välivorm on samasugune nagu kaitseväe sõjaväe ametnikkude välivorm järgmiste eraldustunnustega:**

1. Mütsimärgi alumine osa on helerohelisele padjale asetatud.

2. Kuuel on eraldustunnuseks vasakul varukal üleval pool küünarnukki kantav piirivalve embleem. Samuti on kuue krael kantav riidepaelast nurk helerohelist värvi piiratud kollase jutiga. Mõlemil krae otsadel hõbekarva metallist ehk väljaõmmeldud trafarett kombineeritud tähtedest „P. V.“

Märkus: Suvel on lubatud omal kulul kanda samasugust kuube õhukesest riidest.

3. Palitul on eraldustunnuseks vasakul varukal kantav piirivalve embleem ja rinnapoolsete krae tagasikäänete lõigetest alates asuvad ülespoole suunduvad värvipaelad helerohelist värvi kollase servaga.

Märkus: Välivormi kandmine sünnib sama korra järele nagu kaitseväe sõjaväe ametnikkudel.

**C. Piirivalvurite vorm (välja arvatud meriväelased).**

1. Kordoni ülema, vanem kirjutaja kõrgema palgaga, vanem kirjutaja varahoidja ehk neile vastavate välivorm on samasugune nagu kaitseväes üleajateenijatel maaväes järgmiste eraldustunnustega:

1. Mütsimärgi alumine osa on helerohelisele padjale asetatud.

2. Kuuel on eraldustunnuseks vasakul varukal ülevalpool küünarnukki kantav piirivalve embleem. Samuti on kuue krael kantav riidepaelast nurk helerohelist värvi piiratud kollase jutiga. Krae otsadel metallist väljastantsitud trafarett kombineeritud tähtedest „P. V.“

Märkus: Suvel on lubatud omal kulul kanda samasugust kuube õhukesest riidest.

3. Palitul on vasakul varukal kantav piirivalve embleem ja värvilised kraelapi otsad on helerohelist värvi kollase servaga ja kraelapi alumisel otsal kantakse väljastantsitud piirivalve trafaretti „P. V.“

Märkus: Välivormi kandmine sünnib sama korra järele nagu kaitseväe üleajateenijatel.

**II. Valvurite vorm (välja arvatud meriväelased) on samasugune nagu kaitseväe maaväes teenivate ajateenijatesõdurite vorm järgmiste eraldustunnustega:**

1. Mütsimärgi alumine osa on helerohelisele padjale asetatud.

2. Kuuel on eraldustunnuseks vasakul varukal ülevalpool küünarnukki kantav piirivalve embleem. Samuti on kuue krael kantav riidepaelast nurk helerohelist värvi piiratud kollase jutiga. Krae otsadel metallist väljastantsitud trafarett kombineeritud tähtedest „P. V.“

Märkus: Suvel on lubatud omal kulul kanda samasugust kuube õhukesest riidest.

3. Palitul on vasakul varukal kantav piirivalve embleem ja värvilised kraelapi otsad on helerohelist värvi kollase servaga. Krae lapi alumisel otsal kantakse väljastantsitud piirivalve trafaretti „P. V.“

Märkus: 1. Valvuril on lubatud omal kulul kanda pikki pükse.

2. Vormi kandmine sünnib sama korra järele nagu kaitseväes ajateenijatesõduritel.

**D. I. Piirivalve meriväe ohvitseride harilik vorm on samasugune nagu harilik vorm meriväe ohvitseridel järgmiste eraldustunnustega:**

1. Kuue, kitle ja talvepalitu vasakul varukal ülalpool küünarnukki kantakse piirivalve embleemi.

Märkus: Hariliku vormi kandmine sünnib sama korra järele nagu meriväe ohvitseridel.

**II. Piirivalve meriväe ohvitseride esitisvorm on samasugune nagu esitisvorm meriväe ohvitseridel järgmise eraldustunnusega:**

1. Esitiskuue vasakul varukal ülalpool küünarnukki kantakse piirivalve embleemi.

**E. Piirivalve meriväelaste vorm on samasugune nagu meriväe meriväelastel järgmiste eraldustunnustega:**

1. Suvemütsi lindile on trükitud kuldtähtedega sõna „Piirivalve“ ja laeva nimetus ehk number.

2. Pluusil ja poolpalitul kantakse vasakul varukal piirivalve embleemi.

Märkus: 1. Vormi kandmine sünnib sama korra järele nagu meriväe meriväelastel.

2. Pootsmanid, motorist-mehaanikud, vanem motoristid ehk neile vastavad kannavad vormi sama korra järele nagu meriväe üleajateenijad.

## Raamat-teated.

### Käsigranaadid.

Kokku seadnud inseneriväe sõjariistade tehnik nooremleitnat K. Proibach.

Pioneerpataljoni väljaanne. Sisaldab 67 lehekülge määrustiku kaustas teksti, lisaks 12 lehte joonistustega käsigranaatide tüüpidest; pappkaaned.

Seni on paremate sõjanduse käsiraamatute väljaandmist toimunud Kindralstaabi VI osakond. Ka käesoleva raamatu väljaandmisest ei oleks VI osakond vist loobunud, kui seda tänuväär tulesannet ei oleks oma peale võtnud Pioneer pataljon. Viimase ülesandid on lähedal küsimustele, mis ühised käsigranaatide asjandusega, seepärast on käesoleva raamatu väljaandjaks selles asjas tarviliselt asjatundlik asutus.

Meie sõjaväes ja Kaitseliidus on tuntud tarvitust raamatu järele, mis sisaldaks andmed käsigranaatide mitmesuguste tüüpide ehituse, nende veo ja hoiu, proovimise, kapslite, viske j.n.e. üle. Samuti nõuti andmeid käsigranaadi viskamise väljaõppeks ja näpunäiteid nende taktikaliseks tarvitamiseks. Käsigranaat jääb tulevastes lähedamaa võitlustes asendamatuks relvaks. Teda täiendatakse. N.-Vene teeb katsid koguni „keemilise granaadiga“. Selle relvaga võitlejad, kes teda taktikaliselt osavamini kasutavad, kes paremini tunnevad ta ehitust, kes kaugeemale ja tabavamalt viskavad käsigranaate, on lähedamaa võitluses eesõigustatud seisukorras, nagu võitluses kaugematel distantsidel parema püssi, või kaugele laskva suurtüki kasutajad.

Raamatu sisustik: Eessõna. Käsigranaatide arengiastmestik ja otstarb käsigranaatide liigitus. Vene 1912 a. käsigranaat. Vene 1914 a. käsigranaat. Inglise käsigranaat „Mills“, Inglise käsigranaat „Lemon“, Saksa kaigas-käsigranaat, Saksa muna-käsigranaat, Prantsuse 1915 a. käsigranaat „F. 1“, Jaapani käsigranaat, Prantsuse 1915 a. käsigranaat „P. I“. Vene 1915 a. fugaas-käsigranaat „Novitsky“. Keemilised käsigranaadid. Ettevaatuse reeglid käsigranaatidega ümberkäimisel.

Lisa: Käsigranaatide viskamine ja taktika ning joonestused.

Nagu sisustikust näha on käsitatud peajasjalikult neid süsteeme, mis meil tarvitusele igat süsteemi selgitatakse ja seostusega ja on käsitatud üksikasjalikult järgmiselt: näiteks Vene 1914 a. käsigranaat — 1) käsigrandus, 2) lõhkeained, 3) hoidmine ja vedu, 4) ümberkäimine ja nende proovimine, 5) käsigranaadi viske.

Andmed iga küsimuse kohta on lühikeses kokkuvõttes vormis, kuid küllaldaselt täielikud õppijale ja õpetajale puht praktiliselt seisukohalt; nii on näiteks lehek. 14 koguni juhitud tähelepanu Riigi Teataja nr. 13-14—1925 a. peale, kus juhtnõõrid ka käsigranaatide veoks raud-, vee- ja maanteedel. Viimane näidegi tõendab, et autor tegutseb meie igapäevastes oludes, et ta tahab anda ohvitserile, allohvitserile, sõdurile, kaitseliitlasele ja teistele, kelle kutse nõuab käsigranaatide tarvitamist, täpseid ja lühikesi juhtnõõre.

Mis puutub raamatu keelesse, siis leidub siin väikesi konarusi, kuid ta on küllaldaselt täpne ja korrekt ning ei takista sugugi tutvunemist konspektiivsuseni surutud sisuga. Raamatut võib julgesti soovitada sõjaväelastele ja kaitseliitlastele. E. K.e.

## Küsimused ja kostused.

Küsimus: Kas võib üleajateenija allohvitser kasarmust lahkuda vabal ajal üksuse ülemal erilise loata, ja kas üksuse ülem võib väljaskäimise aega piirata.

Vastus: Üleajateenijate väljalaskmise kohta vabal ajal pärast kõikide teenistuskohuste täitmist vaata Sõjainistri käsukiri 28.II 24. Nr. 88 §§ 8—10 A.

Küsimus: Kas on õigus määrata ohvitseri väeosa või garnisoni korrapidajaks ohvitseriks, kes on üleviidud majandusadministratiiv kutseleiki ja kes töötavad staapides.

Vastus: Majandus-administratiiv kutseleiki ohvitseride õigused ja kohused ei ole senini eriseadusega kindlaks määratud. Meil praegu maksev Vene Garnisoni määrustiku § 42 ütleb aga, et garnisoni kordnikkudeks määratakse „staabiohvitserid ja kompanii ülemad“, millest võib järeldada, et garnisoni kordnikkudeks riviülem ohvitseri ei määrata. A.

Küsimus: 1) Kas on arve-allohvitseri koht kompanii rivi ehk rivitu koht? Kui on rivi koht, siis kus kohal seisab ta rivis paraadide ja vaatuste ajal?

2) Kas on hiljuti kinnitatud uuel vormil üleajateenijatele esitispagunid ette nähtud ja kust saab nende täpse kirjelduse?

Kas on selle vormi kohta rohkem kirjeldusi ilmunud kui kord ajakiri „Sõduris“?

Missugune on selle vormi talimüts üleajateenijatel ja kust saab selle vormi kirjeldust ja joonistusi, kui sarnased on ilmunud?

3) Kas on ilmunud mingisuguseid määrustikke majanduse ja kantselei tööde juhtimiseks (kirjutajatele, varahoidjatele) ja seal ettetulevate raamatute pidamise kohta?

Kas on loota sarnaseis asjus edaspidi kursuseid?

4) Kompaniis on tarvitada sõduri isiklikud laske- raamatud, kuhu kõik harjutused saavad laskmist aeg sisse kantud, samuti kui kompanii laskekaustikusse.

Kas on siis veel tarvis teha väljavõtet kompanii laskeraamatust sõdurile kaasa, kui teda teise-väeosaesse komandeeritakse ehk üleviiakse, või on see raamat väljavõtteks maksev, kui ta kompanii ülemal poolt saab kinnitatud?

5) Kas on õigus saada 3 aastase teenistuse eest üleajateenijal ühe kordset toetusraha 3 kuu paja suuruses sellel üleajateenijal, keda kord administratiiv korras vabastati enne 3 aastat pärast aga stütuse ilmsiks tulekul uuesti teenistusse võeti? Or.

Vastus: 1) Vene seaduste põhjal loeti arve-allohvitseri koht rivi kohaks. Meil mingisugust muudatust sellel alal tehtud ei ole, järelikult peaks ta ka meil rivi koht olema. Mis puutub tema kohasse rivis, siis selle kohta vaata Jalgväe määrustik §157.

2) Uuel üleajateenijate vormil esitispaguneid ette nähtud ei ole. Peale „Sõduri“ uus vormi kirjeldus kusa- gil ilmunud ei ole, kuid ilmut tulevikus veel Sõjainistri käsukirjas.

Talimütsi kirjeldus vaata „Sõdur“ 1925 a. nr. 45. Kõiksugused täpsed joonistused ilmutvad tulevikus Sõjainistri käsukirjas.

3) Minu teada mingisuguseid ametlikke määrustikke sellel alal ilmunud ei ole. On ilmunud vaid era kirjutus major Kruumi poolt 1923 a. nov.-dets. „Sõduri“ lisas pealkirja all „Kuidas korraldada kraami- varustuse ladus hoidmist.“

4) Laskuri isiklik laskeraamat pole „Laske- eeskirjas“ peatükk 22 mitte ettenähtud, ega pole ka selle täpset vormi kusagil kindlaks tehtud. Nii võib laskuri isiklik laskeraamat oma andmete pooltest kujuneda välja igas väeosas isesugusena. Sel põhjusel ei saa ka tähendatud raamatus sisalduvaid andmeid üldiseina võtta jäsedaraamatut ülddokumendina tarvitada.

5) Ei ole õigus saada, sest „Riigi Teatajas“ nr. 11—1925 a. avaldatud sõjaväelaste palga seadluses on ettenähtud, et ühikordist 3 kuu palga suurust toetusraha saavad üleajateenijad ainult „3 aastase vahet- pidamata teenistuse eest; missugusele nõudmisele Teie tunnustate ette.“

# Sõjaväelised teated.

## Läti.

Läti sõjaväe tervishoiu valitsuse ülem kindral Snikers, kes läinud laupäeval Tallinnas uue sõjaväe haigemaja avamisel viibis, tõi „Latvijas Kareivis“ teatel Läti sõjaministrilt Eesti sõjaministrile mälestusalbumi ülevõtetega meie riigiväe kevadisest külaskäigust Riias. Album algab Eesti kõrgete külaliste südamliku vastuvõtmisega Läti Valgas ja Riias. Sellele järgnevad ülevõtted sõjaväe paraadist ja mitmetest ovatsioonidest. Sõbralikult juttu vestmas näeme mõlema liitlase riigipead ja kõrgemaid sõjaväelasi. Üldiselt on albumis paljud neist Eesti-Läti sõprus-manifestatsiooni momentidest hästi fikseeritud, mis vaatajate mälestusesse kauaks püsima jääb. Album on kunstiliselt väljatöötatud.

A. Tr.

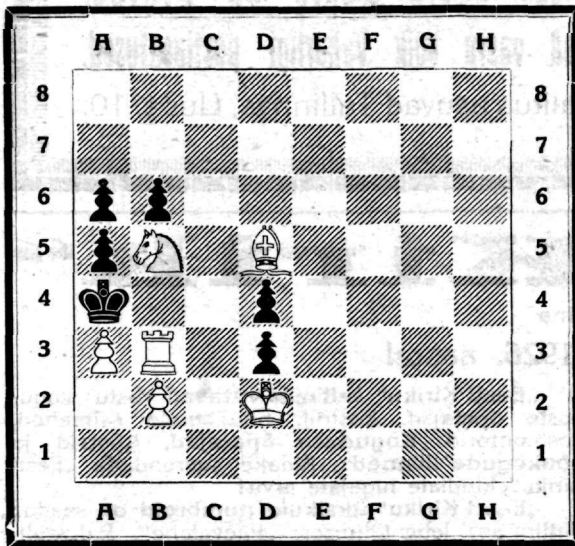
## Male.

Toimetaja A. Burmeister.

### Ülesanne nr. 38.

Kokku seadnud dr. E. Palkoska (Praagas).  
III auhind Viini sõjaväe ajakirja „Armeebblatt“ turniiril.

Mustad.



Valged.

Valged: Kd2, Vb3, Od5, Rb5, Ea2 ja b2.  
Mustad: Ka4, Ea5, a6, b6, d3 ja d4.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

### Moskva rahvusvahelise meisterturniiri tulemus:

I auh. Bogoljubov + 15½, II auh. Lasker + 14, III auh. Capablanca + 13½, IV auh. Marshall + 12½, V ja VI auh. Tartakover ja Torre + 12, VII ja VIII auh. Réti ja Romanovski + 11½, IX auh. Grünfeld + 11, X auh. Bogatirtschuk ja Shenevski + 10½.

## India kaitse.

Mängitud Moskva rahvusvahelisel meisterturniiril.

Valged.  
Porre.

Mustad.  
Lasker.

1. d2—d4, Rg8—f6. 2. Rg1—f3, e7—e6. 3. Ocl—g5, c7—c5. 4. e2—e3, c5:d4. 5. e3:d4, Of8—e7. 6. Rb1—d2, d7—d6. 7. c2—c3, Rb8—d7. 8. Of1—d3, b7—b6. 9. Rd2—c4, Oc8—b7. 10. Ld1—e2, Ld8—c7. 11. O—O, O—O. 12. Vf1—e1, Vf8—e8. 13. Val—d1, Rd7—f8. 14. Og5—c1, Rf6—d5. 15. Rf3—g5, b6—b5. 16. Rc4—a3, b5—b4. 17. c3:b4, Ra5:b4. 18. Le2—h5! Oe7:g5. 19. Ocl:g5, Rb4:d3. 20. Vd1:d3, Le7—a5. 21. b2—b4! La5—f5? 22. Vd3—g3, h7—h6. 23. Ra3—c4! Lf5—d5. 24. Rc4e3, Ld5—b5. 25. Og5—f6!, Lb5:h5. 26. Vg3:g7+, Kc8—h8. 27. Vg7:f7+, Kh8—g8. 28. Vf7—g7, Kg8—h8. 29. Vg7:b7+, Kh8—g8. 30. Vb7—g7+, Kg8—h8. 31. Vg7—g5+, Kh8—h7. 32. Vc8:h5+, Kh7—g6. 33. Vh5—h3, Kg6:f6. 34. Vh3:h6+, Kf6—g5. 35. Vh6—h3, Ve8—b8. 36. Vh3—g3+, Kg5—f6. 37. Vg3—f3+, Kf6—c6. 38. a2—a3, a7—a5. 39. b4:a5, Vf8:a5. 40. Re3—c4, Va5—d5. 41. Vf3—f4, Rf8—d7. 42. Vel:e6+, Kg—g5. 43. g2—g3. Lasker andis alla.

## Sitsiilia kaitse.

Mängitud Moskva rahvusvahelisel meisterturniiril.

Valged.  
Capablanca.

Mustad.

Iljin-Shenevski.

1. e2—e4, c7—c5. 2. Rb1—c3, Rb8—c6. 3. g2—g3, g7—g6. 4. Of1—g2, Of8—g7. 5. Rg1—e2, d7—d6. 6. d2—d3, Rg8—f6. 7. O—O, O—O. 8. h2—h3, a7—a6. 9. Ocl—g3, Oc8—d7. 10. Ld2, Vfe8. 11. Rc3—d1, Vac8. 12. c2—c3, La5. 13. g3—g4, Ved8. 14. f2—f4, Od7—e8. 15. g4—g5, Rf6—d7. 16. f4—f5, b7—b5. 17. Re2—f4, b4—b5. 18. f5—f6, Og7—f8. 19. Rd1—f2, b4:c3. 20. b2:c3, e7—e6. 21. h3—h4, Vcb8. 22. h4—h5, Vb8—b6. 23. h5:g6, h7:g6. 24. Rf2—d1, Rd7—e5. 25. Lf2, Re5—g4. 26. Lh4, e6—e5. 27. d3—d4?, Rg4:e3. 28. Rd1:e3, L:c3. 29. d4:e5?, L:e3. + 30. Kgl—h1, d6:e5. 31. Vf1—f3, e5:f4! 32. V:L, f4:e3. 33. L—e1, Vb6—b2. 34. L—e3, Vd8—d2. 35. Og2—f3, c5—c4. 36. a2—a3. Of8—d6? Capablanca andis alla.

## Märkused.

1) Nähtavasti ei olnud Valged seda hiilgavat lipuohvrit arvesse võtnud, arvamisel olles, et nad peale 31. Vf1—f3, L taganeb, 32. Vt3—h3 võivad mati anda.

2) Valgetel on võimata ära hoida samm Re5 resp. Vd3 ja c—etturi edasitungi; peale selle ei ole Valgetel Of3 jaoks välja, sellepärast andis nad alla. See partii mängiti Iljin-Shenevsky poolt hiilgavalt.

Vastutav toimetaja E. Limberg.

Väljaandja: Sõdur. Tallinn, Uus tän. nr. 10.

## Ilmus

Kindralstaabi VI osakonna väljaandel

# Lennuasjandus

Raamatus leiavad käsitamist kõik tähtsamad lennuasjandusse puutuvad küsimused. Teos on kokku seatud kõige uuematel andmetel ja sisaldab palju pilte ja joonistusi.

**„Sõdur“** on Eestis ainuke sõjanduse ajakiri, sellepärast leiavad meie kaitseväe ellu puutuvad küsimused ainult „Sõduri“ veergudel igakülgselt ja asjalikku valgustust.

**„Sõdur“** peab hoolega silmas sõjateaduste arenemist ja püüab sellega oma lugejaskonda igakülgselt tutvustada.

**„Sõdur“** toob järjekindlalt informatsiooni oma ja väljamaade sõjavägede elu ja olu üle.

Seepärast on iga kaitseväelase kohus „Sõduri“ tellija olla.

Demograatlikus Eestis, kus kaitsevägi rahvast võrsunud, kus mõlemad ühised huvid seovad, on iga kodanik, kelle südamele meie riigi saatus lähedane, „Sõduri“ tellija.

**„Sõdur“** ilmub 1926 a. kord nädalas 16 kuni 24 leheküljelisena piltidega ilustatult. Ajakirja kaastöolisteks on paremad ja tuntumad sõjaasjanduse tundjad. „Sõduril“ on kaastöölised välisriikides, kes koha pealt kõige huvitavamad kaastööd saadavad. Et teda kõigile kättesaadavaks teha, on tellimise hind, trükitööde kõrgetest hindadest hoolimata, väga odav määratud — 600 mrk. aastas ühes lisadega.

**„Sõduri“ tellimine 1926 aasta peale on avatud.**

**„Sõduri“ tellimisi võtavad vastu kõik Vabariigi postiasutused.**

**„Sõduri“ toimetus ja talitus asuvad Tallinnas, Uus t. 10.**

# „Eesti Kirik“

püüab oma

III aastakäigul 1926. aastal

väsimatult kaasa aidata vaba Eesti ev.-lut. usu rahva kiriku ülesehitamise töö lõpule viimises.

„Eesti Kirik“ tahab hoolsalt kaitsta Eesti ev.-lut. usu rahva kirikut kiriku riigist lõpulikul lahutamisel.

„Eesti Kiriku“ siht on usu elu äratada ja usulis-kõlblisi küsimusi valgustada.

„Eesti Kirik“ toob ülevaateid sündmustest maailmas, kodumaa kogudustes, kiriku elust jne.

„Eesti Kiriku“ toimetusringiks on: Dr. H. B. Rahamägi (peatoimetaja), piiskop J. Kukk; õp. J. Aunver (vastava tegev toimetaja); õp. A. Sommer; õp. N. Aunverdt; sekretär O. Villa.

„Eesti Kirikut“ toetab oma kaastööga laialine kaastöölise ring.

„Eesti Kirik“ ilmub igal neljapäeval piitidega kaunistatult.

**Tellimishind:** aastas postiga 250 mrk.; postita 225 mrk.; poolesaastas postiga 125 mrk., postita 115 mrk.; veerandaastas postiga 65 mrk.; postita 60 mrk.

**Üksiku numbri hind** — 5 mrk.

**Väljamaale** 425 mrk. aastas, Läti- ja Leedu- maale 325 mrk. aastas.

„Eesti Kiriku“ tellimisi võtavad vastu: koguduste õpetajad, köstrid, nõukogude esimehed, postkontorid. **Koguduse õpetajad, köstrid ja nõukogude liikmed:** Aidake suurendada „Eesti Kiriku“ kindlate lugejate arvu!

„Eesti Kiriku“ üksikuid numbreid on saada: **Tallinnas:** lehe talituses, „Päevalehe“, Rahvaülikooli; K. m Pihlakas ja P. ja Ploompuu raamatukauplustest; **Tartus:** J. Matto, „Postimehe“ ja „Sõnavara“ raamatukauplustest; **Kuresaares:** Saaremaa Kirjastuse-ühisuse raamatukauplusest; **peale selle on üksikud numbrid müügil kõigi koguduste õpetajate ja köstrite juures.**

„Eesti Kirikut“ loevad ja toetavad kõik, kes püüavad vaba Eesti ev.-lut. usu rahva kiriku poole.

„Eesti Kiriku“ toimetuse ja talituse aadr. Tallinn, Kiriku t. 8; **Tegeva toimetaja aadress:** Jüri kirik, Rae postiagentuur.

**Kogudused! Paigutage oma kuulutused „Eesti kiriku“.**

„Eesti Kirikuga“ ühes ilmub ametlik „Kiriku Teataja“.

**„Eesti Kiriku“ tellimine uueks aastaks on avatud!**